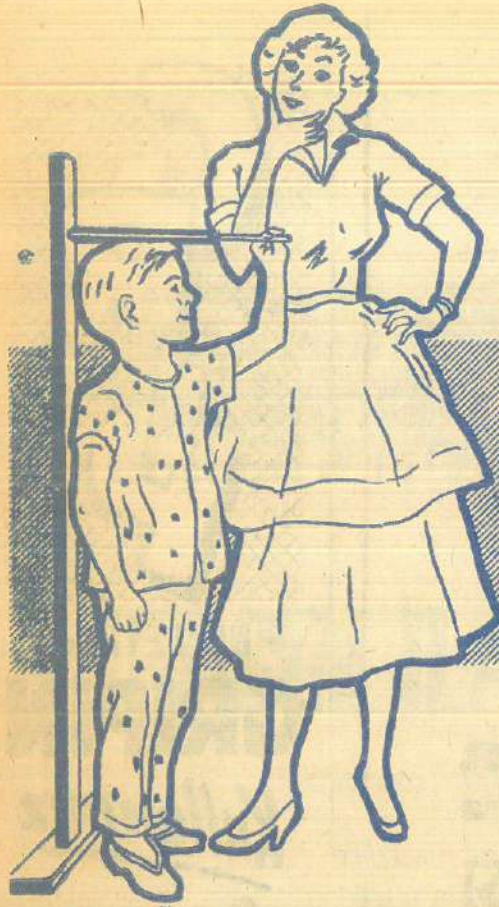

Sana
çocuklarınızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFIKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürümüş ekmek yediriniz.
Çocuklar SANA'da çok sevdikleri nefis tad ve tazeliği daima bulurlar.

Sana

*Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.*

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1963

İÇİNDEKİLER :

Karagöz'den Tiyatroya
XVII. Yüzyıl Aşıklarından Ümmi Sinan
Eski İstanbul'da Loncalar
Gezi Notları: Belgrad ve Saraybosna (III)
Bir Derleme: Konya Tekerlemeleri
Kutatgu Bilig ve İdare Tarihi (III)
Seferihisar Orta Oyunları (X)
Mahmut R. Gazimihâl'in Biyografyaları
Mesut Cemil ve Çiçekoğlunu Kaybettik
Giyim Eşyalarının Hikâyeleri (X)
Yurdun Dört Bucağından: Tokat ve Sivas (XII)
Güveyi Kına Türküsü
Gemerek ve Çepniden Bilmeceler (III)
Bir Masal: İhtiyar Oduncu (I)

Halid Fahri OZANSOY
Cahit ÖZTELLİ
Münervver ALP
İhsan HINÇER
Selçuk ES
Ö. Hulûsi TUNABAŞ
M. Necati ÖZSU
Fikri ÇİÇEKOĞLU
T. F. A.
Seyfettin ŞİMŞEK
Sadi Yaver ATAMAN
Yılmaz ELMAŞ
M. Güner DEMİRAY
Hüsnü YILDIZ

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 173

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEĞER KAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

REKLAM
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER	DIŞ MUHABİRLER
İstanbul	A.B.D.
Ankara	Almanya (Federal)
İzmir	Almanya
Adana	Avusturya
Bursa	Avustralya
Diyarbakır	Belçika
Erzurum	Bulgaristan
Eskişehir	Çekoslovakya
Konya	Danimarka
Zonguldak	Fransa
	Hollanda
	İngiltere
	İspanya
	İsrail
	İsveç
	İsviçre
	İtalya
	Japonya
	Lübnan
	Macaristan
	Norveç
	Pakistan
	Polonya
	Portekiz
	Romanya
	Yugoslavya
	Yunanistan

(Basın; 19170 — 118)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 173

ARALIK 1963

YIL: 15 — CİLT: 8

KARAGÖZ'DEN TIYATROYA

Yazan: Halit Fahri OZANSOY

Türk Folkloru motifleri gibi Karagöz temaları da modern bir sahne görüşü ile ele alınıp işlenirse, eski veya muhayyel bir zaman çerçevesi içinde bugünkü dünya ahvalını, bugünkü toplum nükte ve hicivlerini aktirebilir. Ama bu, nasıl olur ve nasıl olmalıdır; İşte Türk Tiyatro yazarlarının kudreti burada kendisini gösterecektir.

Herhalde dikkat etmişsinizdir. Bizde adapte edilmiş bir çok Fransız komedilerinin içine ya bir Rum terzi veya hizmetçi, bir Yahudi tüccar veya murabahacı, bir Ermeni doktor veya ispiirtizmacı bir Ermeni madame, bir Kürt kapıcı, bir kopuk, bir mahalle karısı v.s. sıkıştırmadan o eser yürümez. Büyük Türk Aktörü Behzad Butak da büyük şöhretine "Kayseri Gülleri" ndeki Bodos Ağa rolü ile ayak atmamış mıdır? Rahmetli Hüseyin Suad Beyin, Belçikalı müellif Fransız - Fonson ile Fernand Wichelerin müşterek eseri olan "Le Mariage de Mademoiselle Beulemans" isimli komedilerinden adapte ettiği bu çok eğlenceli oyun, Darülbeyaz'da ki temsilinden otuz şu kadar sene sonra Şehir Tiyatrosunda tekrar oynadığı zaman aynı rağbetle karşılanmadı mı? Aslında Fransızcası, Belçikalı aksanı ile oynanan tipin bizde Kayseri ağzı ile oynanması ortaya Behzad'ın san'atı sayesinde öyle bir Bodos Ağa çıkarmıştı ki, seyrine doyum olmadı. Ama

hakikati ararsanız, Bodos Ağa Karagöz ve Orta oyunundaki Kayseriliden başka nedir? Bu tip, modern bir Avrupa piyesine, hem de bütün dünya sahnelerinde oynayan bir piyese uydurulmuş ve muvaffak da olmuştur. Bu gün de radyonun banka skeçlerinde hâlâ bir mahalle karısı, şoför veya balıkçı olan bir külhanbeyi, sonra Ermeni yaşlı bir madam ve bir Arap bacı tekerlemeleri dinlemiyor mu. yuz? Hattâ orta oyununda olduğu gibi bu tipleri bir kaç tanınmış artistimiz bu skeçlerde bir rol ihtisası halinde sürüklemiyorlar mı? E, mesele meydana! Bu roller Karagöz ve Orta oyununa bağlı tiplerin devamından başka bir şey midir? O halde işi esasından tutarak, Karagöz tiplerini —Tiryakisi, Himmet dayısı, Beberuhisi, Tuzsuz Deli Bekiri, Rumelilisi, Arabı, Acemi, hasılı bütün tipleri ile— bir araya getirmeği ve bunlardan bir bütün halinde dört başı mamur bir Türk komedisi çıkarmağı neden düşünmüyoruz?

Burada, bir Türk balesinin de her şeyden önce çengi kollarından çıkarılabileceğini hatırlatmak isteriz. Bu, her bakımdan, tamamiyle bizim malımız, bizim gelenegimiz bir baleye en güzel figürleri, motifleri ve mevzuları verebilir. İşte Karagözde çeşitli anekdotlar arasına sıkışabilecek olan bu çengi de vardır. Fakat bunu modern bir bale şekline sokabilmek için bir Serge Lifar, bir Jean Babilée gibi üstadların bizde de yetişmesi,

Batı müziği üstadlarımızın da onlara buna göre besteler hazırlamaları ne kadar özlenir. Bütün halk oyunlarımız için de bir temenni olan böyle bir Türk balesi, görülüyor ki, Karagöz oyunlarımızın finallerinden bile bize ilham verebilir. Aynı zamanda, bu çengi mevzuu başlı başına bir Türk Komedi ve opereti de yaratabilir. O zaman, diğer Karagöz tipleri, başrole geçen çenginin etrafında komedi yürütürler.

Hele Karagöz oyunlarının en belli başlı olanlarından birer senaryo vücuda getirmek ve bu senaryoları XVII. veya XVIII. yüzyılın yahut daha eski devirlerin çerçevesi içinde birer gülünçlü vak'a ile hareketlendirmek biraz düşünlürse pek o kadar güç bir iş olmasa gerektir. Bundan başka, Karagöz tiplerini muhayyel bir âlemde, bir masal ve rüya âleminde de yaşatmak mümkündür. Renk, şiir, fantezi içinde Türk mizahı ve nüktesi bu oyunların temeli olacaktır. İş, kolları sıvamakta ve başarmaktadır.

Doğrudan doğruya Karagöz oyunlarından, bu oyunların belli başlılarından seçeceğimiz mevzularda da yürünecek yol budur. Teknik, modern tiyatro tekniği; ruh, tamamiyle Türk. Fakat bu malûm Karagöz oyunlarının içinde dolaşacak olan tipler, birer sembol halinde bugünkü zevkimize göre ayarlanacak, hattâ dünya çapında hâdiselere kadar hicvini genişletebilecektir. Meselâ Karagözün küpe binip havalanan cadısı pekâlâ bir mezu teşkil edebilir.

Bu yazıya son vermeden şu noktayı da bilhassa belirtmek isterim: Karagöz tiplerini mutlaka asıllarındaki hüviyetleri ile olduğu gibi almaya lüzum yoktur. Beberuhi sırnaşık tır, anladık. Fakat istersek onu tam bir riyakâr ve hattâ casus da yapabiliriz. Bu karakterin de bu tarafa temayülü vardır. Demek ki, karakterler üzerinde işlenebilir. Hele Karagözü Enderun efendisi Hacivat'ın karşısında hem halis halk adamı olarak tanımak, hem de eski Karagözcülerimizin, onu, kötü bir itiyatla ifrata varıya en kaba bir adam gibi göstermelerini kabul etmek hiç doğru olamaz. Karagöze bir ruh asaleti de verebiliriz. Vermemiz lâzımdır. 7

Bize gelen KİTAPLAR

* Josef BLASKOVICS: "Beiträge zu Lebensgeschichte des Köprülü Mehmet Köprülü Mehmed'in hayatına ait bilgiler. Acta Arientalia adlı ve Budapeşte'de yayınlanan Macar Akademisi şarkiyat dergisi Cilt XI, Fasikül 1-3 den, ayrı basım. 24X17 boyunda.

* Hasan Kalaşi: "Prizren Kao Kulturi Centar Za Vreme Turskog Perioda - Türkler Zamanında Prizren Bir Kültür Merkezi idi". Yugoslavya Kosova Priştine Felsefe Fakültesi Arnavut Dili İncelemeleri (Katedra za Albanologiju) Yıllığı cilt I. de ayrı basım. 17X24 boyunda, 28 sayfa.

* Mehmet SEYDA: "Başgöz Etme Zamanı." Hikâyeler. Yeditepe Yayınları: 13. 12X17 boyunda, 80 sayfa, 200 kuruş.

* Fikret OTYAM: "Topraksızlar". S. 4. ri Röportaj yarışmasında altın kalem yarışmasını kazanmıştır. Yeditepe Yayınları: 13. Resimli, 12X17 boyunda, 72 sayfa 300 kuruş.

* Mehmet BAHÇECİ - Nurettin ERGEN: "Atatürk Şiirleri Yıllığı". Şiirler. Hatipoğlu Yayınları. P.K. 1014, İstanbul, Şişli Eskişehir. 12X17 boyunda, 144 sayfa 4 lira.

* Oğuz Kâzım ATOK: "Atatürk Sendiniz". Şiirler. Hatipoğlu Yayınları Dizisi: 12X17 boyunda, 64 sayfa, 2 lira.

* Güngör ÖZMEN: "Garip Kişi". İşirler. İsteme adresi: Ferit Turan, Merke P.K. 490, Ankara. 12X17 boyunda, 64 sayfa 2 lira.

* Orhan HANÇERLİOĞLU: "Başlangıcından Bugüne Erdem Açısından Düşünce Tarihi". Varlık Faydalı Kitaplar: 28. 12X17 boyunda, 232 sayfa, 5 lira.

* İvan TURGENYEV - Nihâl YALANCI: "İlk Aşk". Roman. Varlık Büyük Ceph Kitapları: 229, 12X17 boyunda, 74 sayfa, 2 lira.

* Sami N. ÖZERDİM: "Bayraklaşa Atatürk". Atatürk için yazılan en güzel yazılar. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 5. 12X17 boyunda, 208 sayfa, 4 lira.

Osmanlı Müellifleri yazarı Bursalı Tahir Bey, eserinin birinci cildinin 85. sayfasında "Mehmet Sinan Ümmi" başlığı altında şu bilgiyi veriyor:

"Tarihi-i Halvetiyyenin Yigirbaşlı şubesi kibarından ârif bir zat olup, Konya vilâyeti dahilindeki Elmalı'dandır. "Kutbülmeânî" isimindeki Türkçe mensur bir eseriyle mürettep divanı vardır. Divanı matbudur. Halife-i ersedleri Niyazi-i Mısıri divanındaki (Allah Allah dedi ve kıldı bekaya irtihal) mısraının nâtik olduğu (1705) tarihinde Elmalı'da âzım-ı dâr-ı beka oldu."

Tahir Bey, Niyazi-i Mısıri'nin basılmış divanının 47. sayfasındaki manzumeyi Ümmi Sinan için yazılmış sanarak, adda ve ölüm tarihinde yanlışlığa düşmüştür (1). Bu manzume Şeyh Mehmed adında bir kimse için söylenmiştir. Bu adamın Ümmi Sinan olduğunu gösteren bir işaret yoktur. Halbuki, aynı divanın 75. sayfasındaki nefeste şâirin adı açıkça söylenmektedir. Sonu şöyledir:

Şehr-i Elmalı kanda bulmalı
Ümmi Sinan'dır şöret-i zâtı
Şeyhini hak bil ey Niyazi kim
Pir yüzündendir Hak hidâyâtı
Yine aynı divanın 52. sayfasında:
Ümmi Sinan'ın hâkipayine
Sürmeye yüzüm sultana geldim
diyor ki, hep şeyhi Ümmi Sinan'ın adını açık olarak vermektedir.

Tahir Bey'den sonra, Fuat Köprülü'nün "İlk Mutasavvıflar" ı başta olmak üzere edebiyat tarihleri, ders kitapları, antolojiler bu yanlışlığı sürdürdüler. Hattâ, daha önceki yüzyılda yaşamış olan İbrahim Sinan Ümmi'nin şiirlerini birbirine karıştırmışlardır (2).

Tahir Bey, yalnız şâirin adı üzerinde değil, ölüm tarihinde de yanılmıştır. Bu yazımızda sağlam belgelere dayanarak bu yanlışlıkları düzeltirken, başka bilgiler de vereceğiz.

Son yıllarda Konya'da Ümmi Sinan'ın oğlu tarafından yazılmış divanı elime geçti. Bu yazma divan, 1278 hicri tarihinde, İskenderiye Zaptiyesinde muavin olan Mehmet Sevkî adında birisi tarafından, o tarihte zaptiye dairesinin mahzeninde evrak müza-

yede ile satılırken "30 kuruş sağlam paraya" satın alınmıştır. Divanın tamerini yaparken yapıştırdığı kâğıda yukarıki bilgiyi de yazmış.

Meşin kaplı cildin, dış aşağı köşesine yapıştırılmış, basılı kitaplık kaydını bildiren yazıya göre divan, Kahirede Abbasiye kitaplığına Seyyide Zeynep tarafından hediye edilmiştir. Demek ki, bu kitaplıktan ayrılan divan daha sonra Konya'ya, belki de Elmalıdaki dergâha gelmiştir.

Divanın tamamı seksen yaprak iken, el- li bir yaprak kalmıştır. Şiirler R' den sonra başlamaktadır. Arada da bazı yapraklar eksiktir. Kenarlara bazı düzeltmeler konmuş, bir şiir de katılmış, ayrıca son yaprağın arka yüzüne divan yazılıp bittikten sonra yeni bir şiir konmuş. Bunlar, divanın, şâiri tarafından gözden geçirildiğini gösterir.

Divanın, Ümmi Sinan'ın oğlu Süleyman tarafından (1064) de yazılıp bitirildiğini şu manzum "ketabe kaydı" bildirmektedir.

Temam oldu bu hat elhamdülillâh
Pür ıgrab ü nukat elhamdülillâh
Okuyan çekmeye cevri ü cefayı
Vere tâ kalbine zevk ü sefayı
Okuyup hattı her kim duaya
Elin kaldırsa dergâh-ı Hüdâya
Habibine selâtile selâmı
Dahi eshab ü âline temâmı
Bin altmış dörtte pes idi
Cemâziyelâhirin son cumasiydi
Eğer adım sorarsan bil ayandır
Süleyman bin Şeyh Ümmi Sinan'dır.

Bu kayıt, Ümmi Sinan oğlu Süleyman'ın da şâir olduğunu gösteriyor (3). Böylece divanın ne kadar sağlam bir kaynağa dayandığını gösteren bu "hâtıme" nin altında ince bir kalemle yazılmış, Ümmi Sinan'ın ölüm tarihini bildiren şu yazı gelmektedir.

"Tarih-i vefat Hz. Şeyh Ümmi Sinan kuddise sırruhu, sene seb'a ve sittin ve elf - fi şehr-i cemâziyelâhîr yirmi beşinci gecesi vâkı olub, dünyadan âhirete intikal edüb salı gün..."

Son satır yırtık olduğundan okunamıyor. Bu ölüm kaydının, şâirin oğlu Süleyman

ESKİ İSTANBUL'DA LONCALAR

Yazan: Münevver ALP

tarafından yazıldığı kesin olarak düşünülebilir. Çünkü, bu kadar ince parçalı bilgiyi o, ancak kendi eliyle yazdığı divana koya bilirdi. Zaten, divanın yazılışı ile ölüm tarihi arasında ancak üç dört yıl vardır. Bu kayıtların bulunduğu sayfanın arkasında aynı el tarafından yazılmış, Niyazi-i Mısri'nin Ümmi Sinan'ın ölümü için söylediği iki tarih beyti var:

"Tarih-i vefat-ı Ümmi Sinan... benutku Mısri Efendi kuddise sirrehu.

Nakli şeyhinin Niyazi tarihi

San kıyamet kopdu âlem....

Nev'i diğer:

İdiecek kevine Sinan Ümmi vedâ

Geldi tarih bab-ı şeyhim elvedâ"

Koyunoğlu kitaplığında bulunan ve 1151 de istinsah edilen Ümmi Sinan divanında da Niyazi'nin bu iki tarihi ve üstündeki kayıt aynı olduğuna göre ve ikisinde de aynı kelimelerin okunamayışına göre bu divan kendi divanından kopya edilmiştir.

Bu tarihlere göre Ümmi Sinan, hicri 1067 (M. 1656/1657) de ölmüştür. Oğlu Süleyman tarafından bildirilen tarih de aynıdır.

Böylece, en emin kaynaklardan şâirin ölüm tarihini öğrenmiş oluyoruz. O halde, Tahir Beyin verdiği tarih ve ad yanlışdır.

Divanlar üzerinde yaptığım inceleme sonunda, şâirin adının Sinan, mahlâsının Ümmi olduğu anlaşılıyor. Siirlerinde bazan Ümmi Sinan, bazan Sinan Ümmi kullanıyor. Sa da, bunların nazım tekniğinin zorunlukları olduğu bellidir. Manzum olmayan ölüm kayıtlarında hep "Ümmi Sinan" diye yazılı olduğuna göre, Tahir Beyin, şâiri "Sinan Ümmi" diye adlandırması da yanlışdır.

Tahir Beyin, Ümmi Sinan'ın basılmış olduğunu bildirdiği divanını ve Kutb-ul-Meânî adlı eserini göremedim.

Ümmi Sinan'ın iki yazma divanı ile Nüzûlî'nin divanının incelenmesinden şu sonuç meydana çıkmış oluyor:

Ümmi Sinan Elmalı'dır. Yine orada (1067/1656 - 1657) tarihinde ölmüştür. Halvetî tarikatının "Yiğitbaşı" kolunun ileri gelen kişilerindendir. Divanından başka "Kutbül-Meânî" adında mensur bir eseri de vardır. Elmalı'daki tekkesinde birçok halifeler

arasında Niyazi-i Mısri gibi meşhur bir mütasavvıf da yetiştirmiştir.

Ümmi Sinan'ın yerine oğlu Şeyh Süleyman geçmiştir. Süleyman da babası gibi şair olup, mahlesi "Hakiri" dir. Zamanında oldukça meşhur olan Hakiri'den edebiyat tarihçileri haberli değildirler. Divanı ele geçmemiştir. Şeyh Süleyman'ın ölümü (1128 h. 1715 m.) de olup Elmalı'da yatmaktadır.

NOT:

Türk Folklor Araştırmaları, sayı 129 d. M. Halit Bayrı'nın "Sinan Ümmi" yazması vardır. Burada şâirin adının YUSUF olduğunu, 1075 hicride öldüğünü söylüyorsa da Bursalı Tahir Beyin yanlış devam ediyor. Divanının basıldığını Osmanlı Müelliflerinden alarak bildiriyor, kendisi de 1292 (1882) de basılmış divanını görmüş, divanda pek çoğu aruz ile yazılmış (177) manzume varmış. Bir manzumesinde "Elmalı'lı Er Oğlu Nuri" den feyz almış olduğunu bildiriyor.

Halit Bayrı, Sinan Ümmi'nin adının Yusuf olduğunu nereden öğrendiğini bildirmiyor. Osmanlı Müelliflerindeki Mehmet'in de doğru olup olmadığı üzerinde durmuyor, yalnız kaydediyor.

1. Niyazi-i Mısri'nin, birisi 1301 hicri tarihli, öteki tarihsiz, Seyyid Mehmet elinden çıkma iki taşbasma divanını gördük. Birincisi imlâ bakımından daha doğrudur. Divanında bulunmayan bazı şiirlerine önceki lerde rastlanmaktadır. Yazımızda adı geçen ikinci divandır.

2. Bakınız: Osmanlı Müellifleri, c. 1, s. 20

3. İzzet Koyunoğlu kitaplığında, Kula Şeyh Mustafa Nüzûlî'nin, incelediğim divanından öğrendiğime göre, Şeyh Süleyman, şâir olup, mahlesi Hakiri'dir. Nüzûlî onun ölümüne üzerine söylediği ağıtın sonunu şöyle bildiriyor:

Şehr-i zilkadede aldık dıaşm
Ümmi Sinan oğlu gibi hânem
Mâh-ı muharremde fevtime geldi
İşbu tarih o Şeyh Süleyman'm

Sene: 1128

Süleyman Hakiri, şimdiye kadar edebiyat tarihi için gizli kalmıştır. Nüzûlî için bakınız: Osmanlı Müellifleri, c. I, s. 177.

O zamanlar, İstanbul'daki bütün esnafın ayrı ayrı birer teşkilâtı vardı. Bu teşkilâtta (Esnaf Loncaları) denirdi. Herhangi bir esnaf loncasına bağlı acemi bir çırak, ne kadar paralı olursa olsun, geliş güzel, kendi başına bir dükkân, bir tezgâh açamazdı.

Önce çıraklık edecek, san'atı öğrenecek, sonra kalfa olup birkaç acemi çırak yetiştirecekti. Ancak bundan sonra Lonca tarafından kalfalığı yeterli görülürse usta olabildi.

Eğer kalfalığı yeterli görülüp, kendi başına dükkân açacak sermayesi yoksa Loncaların idare heyeti yerinde olan altıları, yiğitbaşları, kethüdaları, tertipledikleri teferrüçlerde para toplayarak sermaye verirlerdi.

Bu çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçiş, senede bir defa yaz aylarında her esnafın kendi loncasının tertipledeği teferrüçlerde yapılırdı.

Bu teferrüçler ya Okmeydanında, ya Çir.

TÜRK TEN TÜRKÜLER

Dört ayrı cilt. Beher ciltte 30 notalı türkü olup, her birinin fiyatı 300'er kuruştur.

Adres:

ŞEMSİ YASTIMAN

SAZEVİ

Beşiktaş — İstanbul

picıda, ya Beykoz, Büyükdere çayırlarında, yahut da Kadıköy Kuşdili, Kurbağalıdere taraflarında olurdu.

Bu teferrüçlerde çırakların, kalfaların işlerini, hünelerini, ahlâklarını yakından bilen, göz önünde tutan ustaların, kendi ustaları ile birlikte lonca kethüdasına yiğitbaşlarına tanıklık etmeleri, onların da bu tanıklığı kabul eylemeleri, uygun bulmaları üzerine, kendi ustasının beline bağladığı bir peştemalla çıraklar kalfalık, kalfalar da ustalık kazanmış olurlardı.

Bütün esnaf bağlı olduğu lonca kâhyahına bir aidat vermekle mükellefti.

Verilen bu aidat deftere geçer, teferrüçler bu para ile yapılırdı. Bu teferrüçlere bütün esnafın İstanbulda bulunan aileleri, çoluk çocukları da katılırdı, her aile için bir çadır kurulurdu. Yataklar atlara, katırlara, kayıklara yüklenir, bunlar bir hafta önce her ailenin çadırına yerleştirilirdi.

Meydanlar açılır, aşçılar tutulur, kâzanlarda pişirilen yemekler çadırlara dağılırdı.

Davullar, zurnalar çalar, hokkabaz oyunları, yağlı güreşler seyredilir, yenilir, içilir, eğlenilirdi.

Bu teferrüçler beş gün, en çok yedi gün sürerdi.

Loncaların işleri, yalnız teferrüç düzenlemek, kalfa, usta yetiştirmek değildi. En mühim vazifeleri; kendi kollarına bağlı esnafı daima kontrol etmeleri, şikâyetlerini dinlemeleri, işleri düzgün gitmeyen esnafa yardım ettikleri gibi, içki, kumar, fuhuş gibi kötü yollara sapan, başkasının kazanına, şöhretine ortak olmak için ona yakın bir yerde dükkân açan esnafın da dükkân ve tezgâhını kapatacak kadar yetkileri kuvvetli idi.

Esnafın hileye, dalavereye kaçmaması için çok dikkat edilirdi. Şayet kaçan olursa Lonca tarafından cezaya çarptırılırdı.

Bu cezalar, işlenen suçun büyüklüğüne, küçüklüğüne göre bir hafta, kırk gün, üç ay gibi müddetlerle dükkânların kapatılması,

Münevver Alp, Eski İstanbul yaşayışına a.t. notlarını teyze okumuş, bunları, Dr. Hüseyin Vulaş banttan yazıya çevirmiştir. Resimde Münevver Alp ile Dr. Hüseyin Vulaş bahis konusu yazıları hazırlarken görülmektedir.

kapalı kepenlerin üstüne iri harflerle işlenen suçun yazılıp yapıştirılması suretiyle verilir.

Bir esnafın tahsilâtı olmaksızın işleri bozulur, iflâsa yüz tutarsa lonca ona yardım eder, destek olur, sermayesini arttırır. Eğer dükkân tezgâhı yanarsa lonca iane toplar, ona yeniden dükkân açar, sermaye, borç para

verirdi. Felâkete uğrayan esnafı kalkandır. mak çaresini bulurdu.

Esnaf ölecek olursa, çoluğunu çocuğunu lonca korur, oğulları varsa sünnet ettirir, büyüklerini evlendirir, ölen babasının işini yürütmesini sağlardı. Kızlarını gelin ederdi.

Velhasıl loncalar öyle bir teşkilâtı ki, ona sırtını dayıyan, ona dört elle sarılan esnafın sırtı katiyen yere gelmezdi.

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Fihlen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR

BELGRAD VE SARAYBOSNA

Yazan: İhsan HİNÇER

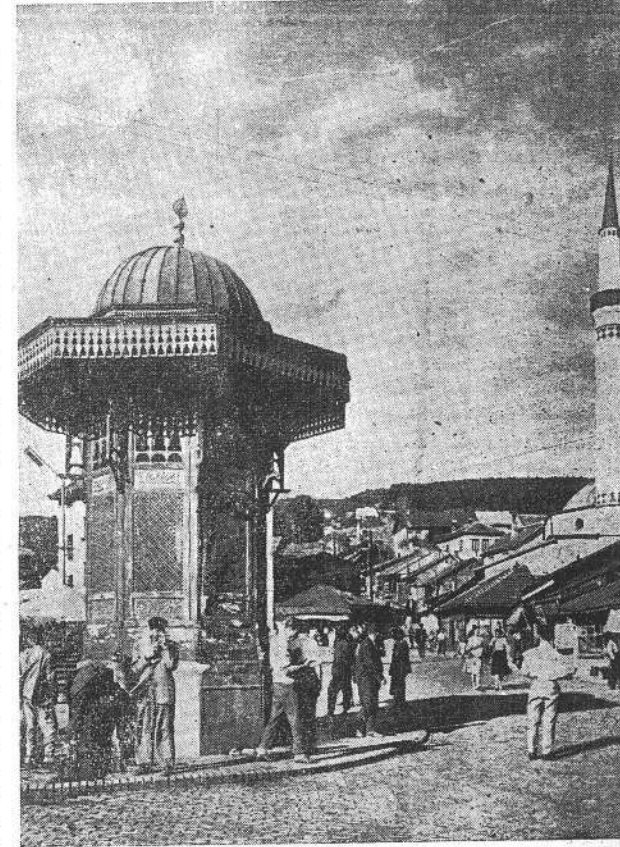
Sirkeci İstasyonundan kalkan Avrupa treni, yolcularla birlikte 375 Türk işçisini de Batı Almanya'ya götürüyordu. Takvim, 1 Ekim 1963 tarihini, saat 13 ü gösteriyordu.

Trenimiz akşam üzeri Türk sınırından çıkmış, birkaç kilometre Yunan topraklarında gittikten sonra tekrar Türkiye sınırına, Edirne topraklarına girmişti. Daha sonra Bulgaristan'a geçerek karanlıkta Avrupa'ya doğru yol almaya başladık. Ertesi gün sabahın erken saatlerinde Sofya'dan geçtik, 2 Ekim 1963 günü de saat 15.45 de Belgrad istasyonuna varmış bulunuyorduk.

Tek başıma yola çıkmıştım. Yugoslavya'nın altı cumhuriyetinden birisini teşkil eden Bosna — Hersek'in merkezi Saraybosna (Sarejevo) Millî Müzesi (Zemaljski Muzej) nin 75 kuruluş yıldönümü merasimine ve inceleme gezilerine katılmaya gidiyordum. Benimle birlikte davet edilen Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri ilgilileri Saraybosna'da buluşacağımı tahmin ediyordum.

Belgrad'a indiğim zaman, İstasyonda Belgrad Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü doçentlerinden Hasan Kalaşi'yi, beni beklerken buldum. Kendisine hareket günümü bildirmiştim. Hasan Kalaşi ile o gece Belgrad'ın gezilmeye değer yerlerini dolaştık. Bir müddet Şarkiyat Enstitüsünde oturduk.

Caddeler, temiz giyimli insanlarla dolup taşıyordu. Şehrin en merkezi yerindeki, en

Sarajevo (Saraybosna) daki Türk çarşısının bugünkü görünüşü.

büyük parkının adı Türkçe Kalem meydanı idi. Halk buraya,

KALE MEYDAN parkına geliyor, oturuyor, dinleniyor, ve eğleniyordu. Şehrin büyük ve merkezi caddelerinden birisinin adı da TERAZİYE adını taşıyordu. Türklerden beri değişmemişti. Yine burada bulunan İSTANBUL KAPIYA gazinosu da adını muhafaza etmişti. O Dağlar ve etekleri yemyeşil gece yemeğimizi burada ye-

dik. 3 Ekim 1963 perşembe gün sabahleyin trenle Saraybosna'ya hareket ettim. Trenim Sava nehri üzerindeki büyük köprüden geçti. Treni Amerikan yardımı bir General Motor lokomotifi çekiyordu. Yalnız sağ ve solu ekilmiş arada yemyeşil otlaklarla doluydu. Gözlerin alabildiği kadar o

man ve yeşillik gönülleri doyuruyordu. Yol, nereye kıvrılırsa kıvrılsın mutlaka geniş ve bol suyu olan bir nehri takip ediyordu. Tarlalarda pancar, mısır, kabak, tütün bakiyesi vardı. Bir tarladan mutlaka mısırla kabak bir arada alınıyordu. Kabaklar dip kısımda büyümüş, sararmışlardı. Mısırlar da aynı tarlanın üstünde boy vermiş ve dolgun bir hale gelmişlerdi. Toprak ya nadas edilmiş, ya otlak olarak çayıra ayrılmış, ya da ekilmişti. Bir karışık moloz, boş bir toprak parçası aradımsa da göremedim. Sorduğum zaman, küçük toprağı köylünün, büyük toprakları da devletin işlediğini söylediler.

Trenimiz saat 13.15 te Modriça istasyonuna girdi. Buradan hareket ettikten sonra dağ sırtlarına doğru yapılmış camili bir köy gördüm. Bu duraktan sonra hemen her istasyona yakın köylerde cami ve minareler vardı. Yolun yan tarafındaki asfalt ve şosolardan fesli köylüler geçiyordu. Bosna şehirleri boyunca olduğu gibi Hersek bölgesine girdiğimiz süre içinde de aynı manzaraları gördük.

Bir ara gözlerimi kapadım ve düşündüm. Fatih Sultan Mehmet 1453 te İstanbul'u zaptettikten sonra Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını Avrupa'nın ortasına kadar götürmüştü. 1463 yılında Bosna ve Hersek, Türk Osmanlı İmparatorluğuna dahil edilmişti. Ecdadımız, buraya yerleştikten sonra bu iki sancaktaki Boşnaklar müslümanlığı kabul etmişler, Türk paşa ve beyler de Bosna ve Hersek şehirlerini Türk sanatının nadide eserleri ile süslemişlerdi.

1463 ten, Türklerin elinden çıktığı 1878 yılına kadar 415

yıl Türk ve islâm harsını benimseyen Bosna — Hersek evvelâ Sancak, sonra da eyalet olarak Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmıştı. Kanunî Sultan Süleyman'la kardeş çocuğu olan Gazi Hüsrev Paşa 1521 den 1541 e kadar burada valilik yapmış ve geniş imar hareketlerinde bulunmuş, tekke-ler, medreseler, camiler ve okullar yaptırmıştı. Eyalet bir kültür merkezi haline geldiği gibi, zenginleşmiş, gelişme imkânlarına kavuşmuştu.

Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde Bosna — Hersek 6 ile (Sancığa) ayrılmıştı. Bosnasaray, Tuzla, Biške, Ban yaluka, Travnik ve Mostar adlı bu vilâyetlere de küçük şehirler bağlanmıştı. Müslüman paşa ve beylerin konakları Türk sanatı stilinde birer abide gibi yükseliyordu. Bunların etrafında kültür merkezleri teşekkül ediyordu. Türkler üç yüzyıl süren imar hareketlerine devam ettiler. Fakat XVII. yüzyılın sonlarına doğru, bilhassa XVIII. yüzyıl başlarında Karadağ ve Sırbistan'da olduğu gibi Bosna Hersek'te de isyanlar başladı. Fransa ihtilâli ve tesirleri Avrupa'nın her tarafında akisler yapıyordu.

Bosna — Hersek'te Türkler zamanında devlet idaresinde de görevler aldılar. Bunlardan birisi de İkinci Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim zamanında sadrazamlık yapan Hersekzade Ahmet Paşadır.

XIX. Yüzyıl'dan itibaren Ruslar ve Avusturyalılar Bosna — Hersek'i elde etmek ve idareleri altına almak için türlü teşebbüslere başvuruyorlardı. Bu arada 1875 yılında bir vergi meselesinden dolayı Hersek'te isyan hareketleri görüldü. Osmanlı Hükûmeti Bosna

da sığıyan isyan hareketini iyi bir sonuca bağlamak üzere Mostar'a bir heyet gönderdi. Fakat Karadağ ve Sırbistan bu isyan hareketini desteklediler. Neticede Almanya, Avusturya ve Rusya Berlinde toplanarak bazı kararlar aldılar. Fakat bir neticeye ulaşamadı. Nihayet Ruslarla çıkan savaş sonunda Türkler 1878 de Bosna — Hersek'ten çekilmek durumunda kaldılar. Avusturya bu fırsattan faydalanarak buralarını işgal etti. Türkler, 5 asıra yaklaşan bir devirden sonra, bugün bile ayakta duran tarihi eser ve yapıları yadigar bırakarak Bosna — Hersekten ayrıldılar.

Trende bir müslüman Boşnak Yugoslavyalı'nın dediği şimdi ki gibi hatırımdadır: 1878 de Avusturyalılar Bosna — Hersek'e girince, bir yerli ermiş: — Eğer Avusturyalılar 40 gün zarfında buradan çıkmazlarsa, 40 yıl burada kalacaklardır, demiş.

Nitekim bu söz yerini bulmuş, Avusturyalılar 1878 den 1918 e kadar tam 40 yıl Bosna — Hersek'te kalmışlar. 1908 Berlin Anlaşması Bosna — Hersek Avusturya'ya resmen ilhak edilmiş, 1918 de yapılan I. Dünya Savaşı sonundaki anlaşma ile de Yugoslavya'ya verilmiştir.

Ortalık kararırken trenimiz Sarayova'ya giriyordu. Yol boyunca çelik, kâğıt, cam, kereste, tütün fabrikaları önünden geçmiştik. Tren istasyona girdiği zaman, yanıma gelen bir zat kendisini tanıttı ve adının İhsan Hınçer olup olmadığını Türkçe olarak sordu. Bu, "Yugoslav Dilinde Türkçe Kelime ve Ekler" isimli iki ciltlik kitabın müellifi ve Sarayova

Derlemeler:

KONYA TEKERLEMELERİ

Yazan: Selçuk ES

1926 senesinde Konya'da neşrolunan "Konya Halkıyat ve Harsiyah" eserinden Konya'mıza ait birçok tekerlemeleri, nur içinde yatsınlar Saadetin Nuzhet Ergun ile Ferit Uğur hocaların gayretiyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Adı geçen eserde neşredilmemiş ve derlemiş olduğum bazı tekerlemeleri sunuyorum. Topladığım bu tekerlemelerden bazılarını değişik şekilde sokak aralarında oynayan mahalle çocuklarından duyabildiğimiz gibi bunlardan birini de değişik şekilde Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Eylül 1963 sayısında görebiliriz.

Evhadettin
Kırbidi nettin (ne yaptın)
Kırmızı cami
Alettin (Alâaddin)

Termiye tartar (Termiye; yahudi baklası)
Boğazımı yırtar
Baklava börek
Gel beni kurtar

Davarcılık yapacaksan dağda kışla
Çiftçilik yapacaksan tarlayı üçle
Tüccarlık yapacaksan küçükten başla
Malının bereketi gitsin dersin selâti boşla

Ne acayip kara bahtım
Her işim bozgun düşer
Duduya kursam tuzağı
İçine kuzgun düşer

Sektir kıçım
Yoktur suçum

Aladağın atları
Kişir, kişir kişneşir
Neyin için kişneşir

Arpan için kişneşir.
Arpayı nerden alayım;
Kilimciden alayım,
Kilimci kilim dokur
İçinde bülbül okur;
Ben bülbülü kesemem
Elim kana bulasır,
Elim nerde yıkayım
Ak kurnada yıkayım
Ak kurna benim olsa;
Tahtadan donum olsa;
Ahmet Paşa çardakta
Kan akıyor bardakta.

Elim; elim epelek (kelebek)
Elden çıktı topalak
Topalağın yavrusu
Bit bitenin karısı;
İndim Halep yoluna;
Halep yolu şenpazar
İçinde ayı gezer
Ayı beni korkuttu
Kulağını sarkıttı

Ay dede, Ay dede
Evin neredede;
Taşlı derede
Keklik getir
Bala batır
Ben yiyeyim
Sen bak otur.

Çin çin çin çin çukolata
Hani bana limonata
Limonata bittir
Koca karı gitti
Nereye gitti
İstanbul'a gitti
İstanbul'da napacak (ne yapacak)
Mercan pabuç alacak
Mercan pabuçu ne yapacak

va Millî, Müzesi'nin Müdür Yar sa, Kazancılar Çarşısı da deni-
dıcısı Abdullah Şikalîç idi. len Başçarşıya'nın hemen ya-
Beraberce istasyondan çıkıp nındaki Evropa Oteline gittik.
bir taksiye bindik. Sarayova' Otelin lokantasında akşam ye-
nin merkezindeki Gazi Hüs- meğimizi yedikten sonra ertesi
vey Bey (Paşa) Camii ve Bur- gün 4 Ekim 1963 cuma günü

sabahleyin Zemaşki Muzej'in
75. kuruluş yıldönümü törenin-
de buluşmak üzere Abdullah
Şikalîç'ten ayrıldım.

(Devam edecek)

KUTADGU BİLİĞ VE İDARE TARİHİ

— II —

Yazan: Ö. Hulûsi TUNABAŞ

Küni bolmasa işte işçi başı
Kamug egri boldı bu begler işi
Künilik, bütünlük kerek işçi ke
Anın bütse begler işin berkike
(V. sayfa 79, satır 10-11)

Közi tok, udug, sak, biligli işig
Adırgan yaraglig, yaragsız kişig
(V. sayfa 80, satır 7)

"Büyük iş, bu işe seçkin adam gerek;
doğrulukla birlikte ahlaki yüksek kimse gerek.
İşçibaşı (memurların başı, vezir) âdil olmazsa,
beylerin bütün işleri eğri (bozuk) olur. Görev-

Düğünlerde bayramlarda giyecek
Ahçıbaşı kaygana pişirir
Ben yiyeyim, sen bak otur.

*
Oğlan oğlan oşmuş
Şamdan şeker taşmış
Oğlum kızları görünce
Gözlerini kaşmış

*
Kara kız kaytan kız
Gömleği boklu şeytan kız

*
Dağda tavşan yuvası
Suda değirmen taşı
Bin kuruşluk büyüün
Budur ancak ilacı

*
Horoz öter, tavuk teper
İnşallah olur beter

*
An ile bambul
Oynaşalım dambul dumbul

*
Dişimin gediği yok
Yanımın boduğu yok

*
Say ben! sayayım seni
Saymazsan hiç saymam seni

*
Yandım alamadım
Para bulamadım
Beye duyuramadım.

*
Deli ağırılanmaz, arabası ağırılanır.

linin adaletli ve doğru olması lâzımdır ki bey ona inansın ve işi emanet etsin. (Vezir) gözü tok, uyanık, güvenli, işini bilir, (işe) yarıyan ve yarımayan kimseleri ayırt eder bir kimse olmalıdır."

Yusuf Has Hacıp, kitabında, rüşvetin kötülüklerine de dokunmuştur. Rüşvetten bahseden beyitler, Ulu Hacıple ilgili bapta yazılı ise de buraya alınması, vezirin bütün devlet hizmetlerini kapsıyan durumuna göre daha uygun görüldü:

Közi tok kişi işke almas ürüng
Ürüng alsa acip bolur beg külüng
Ürüng ol bozulgi onku muş işig
Ürüng yig kılur bişürmiş aşig
(V. sayfa 90, satır 27-28)

"Gözü tok kimse işe rüşvet almaz; Hacıp rüşvet alırsa bey gülüng olur. Rüşvet onulmuş (düzelmiş, yoluna konmuş) işi bozar, pişmiş aşı çiğ çıkar"

Kâşgar Devlet teşkilâtında Sübaşçılık (Ordu Komutanlığı) - söylemeye bile lüzum yok - önemli bir görevdir.

Sızksız kerek begke sübaşçısı
Yaraşmas yagıdın kiterse ısı
(V. sayfa 81, satır 10)

Yana ayı Öktülmüş: İlig Kutı
İki iş bezük iş, ulugluk atı
Vezir bir, ikinci sübaşlar, alem
Birisı kılıç tutı birisi kalem
Bu il tenri, ürki bu iki tüzzer;
Bu iki birikse anı kim üzer.

(V. Sayfa 90, satır 1,2,3)

"Şüphesiz beye bir sübaşı lâzımdır. Beyin (komutansız kalıp) düşmandan düşünce (üzüntüyü) gidermesi uygun değildir."

"Öğdölmüş yine söyledi: Saadetli İlig (devlet hizmetlerinden) iki iş, büyük iştir. Uyanları da yüksek. Biri vezir, ikincisi Süba ki sancakla temsil olunur. Biri kılıç tutar, bir kalem. Yurttaki sarsılmaları (baş sersemliğin) örküntüyü bunlar (yoluna koyup) düzeltir. İkisi birlik olsa onları kim üzebilir (parçalayabilir)?"

Kutadgu Bilig'e göre, şeref duygusu taşıyan bir kimse - bir korkak bile olsa - kah-

ARAŞTIRMALARI

manlık gösterir; cesaret bu duygudan gelir. İnsanı ihtiyatsızlığa, ihmalciliğe götüren gurur, komutan için de memleket için de çok tehlike lidir. Kuvvetli, sebatlı, ihtiyatlı olmak, harp hilelerini bilmek komutanda bulunması gerekli başlıca erdemlerdendir.

Bu işke atı kurç, katıg er kerek
Başında keçürmüş, tükel tunk yürek
(V. sayfa 81, satır 11)

"Bu (sübaşı) sağlam şöhrətli, yavuz, başından çok şey geçmiş (tecrübeli) ve büsbütün som yürekli er gerektir."

Komutan özü sözü doğru verdiği söze güvenilir, cömert ve gözü tok bir adam olmalı, kendisinde mal hırsı bulunmamalıdır. Komutan cömert ve maiyetini düşünür bir adam olursa:

Boş azat kişiler mungar kul bolur
(V. sayfa 89, satır 19)

"Hür insanlar buna kul olur."

Özinke bir at, ton, tohum tutsa tap;
Çavıksa acunda atın yazsa tap.
(V. sayfa 89, satır 19)

"Kendisine bir at, elbise, silâh bıraksa yeter; ün yapıp dünyaya adını yaysa yeter."

Kutadgu Bilig, er sayısı hakkında bir norm saptamıştır: Bir savaş erinin sınavı söylediği gibi on iki bin erlik ordu büyük bir ordudur; buna düşmanın gücü yetmez. Kalabalık bir orduda askerın başsız ve disiplinsiz kalması tehlikesi baş gösterir. Sonra, ordu kuru bir kalabalık değil, iyi silâhlanmış, muntazam ve seçme bir kuvvet olmalıdır.

Öyle anlaşılıyor ki başkomutanlık görevi ilig üstündedir ve yine tahmin olunur ki sübaşı, ancak belli görev ve hedefler için emrine bir kuvvet verilmiş bir ordu komutanıdır. Yukarıda bu paragrafın ilk satırlarında Kutadgu Biligden alınmış beyitlerde açıklandığı üzere sübaşı yurt içi düzeninde de görevi olan bir âmirdir.

Kutadgu Bilig'de Ulu Hacıbe ayrılan say-falar hemen hemen vezire ayrılan sayfalar kadardır. Ulu Hacıbin Kâşgar sarayında önemli bir yeri olduğu anlaşılıyor. Kitabın ilgili sayfaları, Ulu Hacıplığın, başmabeyincilik gibi bir görev olduğu sezgisini vermekte ve böyle olunca da ulu hacibin kıbar görünüşü, bilgili, hükümdar hizmetine yatkın bir kimse olması aarekliliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de Kutadgu Bilig'de ulu hacibin va-

sıfları bu çizgilere uygun cümlelerle belirtilmiştir. İlk önce ulu hacipte on temel vasıf bulunması ve ayrıca - eski deyimile - ef'alinin akvaline uyması lâzımdır:

Acıplikke aşnu on nenk kerek:
İki göz, kulak, sak, könkül kenk kerek
Yüzi körki, boz, til, ukuş, ök, bilig.
Kılını bularga tükel tenk kerek
(V. sayfa 92, satır 11-12)

"Hacıplığe önce bu on şey gerek: İki göz, kulak (her şeyi görmek, her şeyi duymak meklesi), güven (hazm ve basiret?), geniş yürek güzel görünüş, boybos, dil, anlayış, akıl ve bilgi. İş ve davranışı da bu on şeye tamamı tamamına denk olmalıdır.

Ulu Hacıp ve hacipler, namuslu, gözü tok insanlar olmalı gördükleri işler dolayısıyla rüşvet almamalıdır. İlig (hükümdarın) görür gözü ulu haciptir. Törüyü, tokuyu (kanunu, usulü) gözetmek ince bir iştir. İlig, kendisinde bu vasıflar bulunan birini ulu hacip "etse" (ta-yin eylese) bu kapıları ulu hacip açacağı ya-nı saray protokolü ile ulu hacip uğraşacağı için hükümdar rahat eder. İsalet eylediğimiz gibi büyük memurların, elçilerin ve hatta iş sah'plerinin ilig katına girişlerini düzenliyen ulu haciptir. Yoksul halkı, haksızlığa uğrıyan-ları da o dinler ve dileklerini hükümdara arzeder.

Çıgay, tul, yetim kızsı, berse ütük
Anı barça tinglep ütünse ütük
(V. sayfa 92, satır 21)

"Yoksul, dul ve öksüz darda kalıp dilekçe verse hepsini dinleyip bu dileklerini (beye) ulaştırır."

Kapıcıbaşılar - Kutadgu Bilig'deki adı ile Kapug başlar - da saray âmirleri arasında adı önemle geçenlerdendir. Kapıcıbaşılığa saray âdetlerine ayak uydurabilen, üstelik beye bağlılığı (sadakatı) sınanmış olan bir kimse atanabilir.

Kapıcıbaşının, ulu hacip gibi ilig katına girip çıktığı, eski Osmanlı sarayındaki Bab - üs-saade ağası gibi "enderun takımına" da âmirlik ettiği, dilekleri olan yahut bey huzu-runu girmesi gereken saray hizmetlilerinin ancak kapıcıbaşı ile birlikte huzura kabul edildikleri anlaşılıyor.

Kapıcıbaşı saray kapısına göz kulak olur, lüzumlu yerlere nöbetçiler diker, bey katına

girecekleri içeriye o sokar, beyin buyruklarını da onlara o bildirir. İçeriye giren ve saray işçileri için dışarıya çıkan yemekleri - temiz ve beyin şerefine lâyık olup olmaması bakım-larından - kontrol etmek görevi de ona aittir. Hele içeri giren yemeklere el değmemesi ka-pıcıbaşının çok dikkat edeceği işlerdendir.

Kitapta Kıpıcıbaşından bahseden bap, elçi, bitikçi ve açıcıdan bahseden kısımlar-dan öncedir.

Bir devletin sınırlar ötesinde gözü, kulağı ve gerektiğinde dili olan elçi, Karahanlılar Devletinde de önemli bir ağıdır. Bu duruma göre, Kutadgu Bilig'de bu konunun ele alın-maması elbette düşünülemezdi. Netekim bir gün ilig (hükümdar) Öğdülmiş'e soruyor; di-yor ki:

*Bilirse sızaksız acun begleri,
— Yalavaç ıdır ilig'in ilke eri —
Nekü tek kerek bu yalavaçlık er,
Angar bütse begler; muni aytu ber.
(V. sayfa 95, satır 9-10)*

"Cihan beylerinin - ki bunlar devletten devlete elçi gönderirler - (bu konuda da) sağ-lam bir bilgi edinmesi ve ona (elçiye) inanma-sı için, elçinin nasıl olması gerektiğini de söy-leyiver."

Öğdülmiş'in cevabını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Elçi için sır saklamak, doğruluk ve tok gözllük başta gelen erdemlerdendir. Elçi, seçkin, bilgili, zeki ve uyanık bir kimse olmalı, çok kitap okumalı, güzel yazı yazmasını bil-melidir. Şiirden anlaması, sözü sohbeti aranır bir cemiyet adamı olması da lâzımdır. Elçinin eyi bir hatip olması, yabancı dilleri konuşup yazabilecek kadar eyi bilmesi de gerekir. İçki bilgini'n ve aklın düşmanı olduğundan içki düşkünlüğü elçi için büyük bir kusurdur. Elçi-nin tatlı dilli olması da şart:

*Sözi bolsa yumşak, şeker tek sucik,
Sücik sözge yumşar ulug ma kiçik.
Yalavaç kişi kör neçe söz bolur:
Sözi yakşı bolsa tilegi bolur.
(V. sayfa 97, satır 5-6)*

"(Elçinin) sözü yumuşak, şeker gibi tatlı olursa bu tatlı söze büyük de küçük de yumu-şar; Elçi söz demektir, bak nasıl: Sözü eyi olursa dileği de olur."

Kutadgu Biligin bir babı da Bilikçi ilimga'ya

ayrılmıştır. Bitikçi (mektupçu) Devletin iç ve dış münasebetleriyle ilgili işlemlerin gerektir-diği yazı işleriyle görevli bir âmirdir.

Kutadgu Bilig'e göre Kâşgarda teşkilâtı gelişmiş bir devletin bütün idare kurumlarına raslanmamakla beraber ileri bir kuruluşdaki iş bölümünün çekirdek halinde varlığı da gö-ze çarpmaktadır. Bitikçinin basit bir yazıcı değil, bazı yetkileri olan bir âmir olduğunu kabul edersek bir yanlışlığa düşmüş olmayız kanısındayım.

Bitikçi, birincisi vezir olmak üzere, ilig'in sırlarını bilen iki kişiden biridir. Bu bakımdan çok güvenilir, sır saklamasını bilir bir kimse olması, para ile kandırılmaması için sağlam bir karaktere sahip bulunması lâzımdır. Bu erdemlerinden başka bitikçinin akıcı bir üs-lûpla yazı yazabilmesi, görevinin önemine ve niteliğine uygun derecede bilgili olması da şarttır. Ayrıca kendisinden kalırafı de aranır. Bu sayılanlarla birlikte bilgi, akıl ve anlayışın sembolü olarak "kalem" kitapta çok övülmek-tedir. Kalem kitapta özellikle vezir ve bitikçiyi temsil eder; netekim alem de sübaşığı.

*Kılıç birle tutlur kalı tutsa el
Kalem birle beslür kalı besse el
Kılıç il tüzem budun kazganur
Kalem il tutar em hazine urur.
(V. sayfa 98, satır 12 ve 14)*

"Kılıç ile tutulur memleket tutulursa, kalem ile bezenir memleket bezenirse. Kılıç memle-kette düzeni sağlar, hem de nüfus kazanır; Kalem ise memleket tutar, hem de hazine yapar."

Babin başlığında sözü geçen ilimga, ka-ğanın mektuplarını yazan kimse demektir. Fakat metinde ayrıca ilimgadan ve görevin-den bahseden bir satıra raslanmamaktadır.

Agıcı (hazinedar), beyin ve devletin ge-lir ve giderinin hesabını tutan ve masraflarını yapan âmirdir. Öyle sanılır ki Kâşgarda Dev-let parası beyin malından ayrılmış değildir. İkisi de bir kasada ve bir defterde toplan-makta ve bu görev de agıcı'ya verilmiş bu-lunmaktadır. Agıcı, doğru, uyanık, akıllı, gözü tok, haramı helâli bilen bir kimse olacaktır. Doğru adam herkes tarafından sevilir, böyle-ce doğruluğunun maddi karşılığını görür. Fa-kat bu maddi faydaların yanında bunun ma-nevî bir lezzeti de vardır:

Künilik mun ol barça edgü asığ

*Bu asığ birle boldı mengkü tatig
Küni bolsa yalinguk küni edgü ol
Küni edgü bolsa kutı mengkü ol
(Fergana nüshası, sayfa 204, satır 11.12)*

"Bütün iyi işler doğruluğun (doğruluk ser-mayesinin) kârıdır; bengi tat da (üstelik) bu kârla birlikte. İnsan doğru olursa günü (hayatı) eyi olur, günü eyi olanın saadeti ebedidir."

*Agıcı udug bolsa iş artamas
Sakışlig tutar nenk, özün ortamas.
(Fergana, sayfa 205, satır 9)*

"Agıcı uyanık olursa işler bozulmaz; her şeyi sayılı (hesaplı) tutar, kendini yakmaz."

Agıcının durumu naziktir, çünkü görevi karşı (kağan sarayı) içindedir. Onun için ba-kışlarında, sözlerinde, konuşmasında, hare-ketlerinde sakınma ve çekimlili davranacak-tır. Bu, onu hükümdar yakınlığının tehlikele-rinden korur. Kendini sakınırsa "ona ateşin alevi ve dumanı değmez."

Agıcı, satıcılık'tan (tüccarlıktan), her türlü alış verişten anamlalıdır. Alış veriş bil-miyen kimse kâr edemez.

*Kamug nenk tavarig bilgig kerek
Ağırın, ucuzın ukuglı kerek
(Fergana, sayfa 207, satır 12)*

"Bütün eşya ve mallar hakkında bilgili olmalı, her şeyin pahalısını ucuzunu anlamalı-dır."

Muhasebeciler, herkesçe bilinen şeydir, harcamalarda çok dikkatli ve titiz davranırlar. Bu hal, muhasebe kadar eski bir şey olmalı ki Kutadgu Bilig'de buna da dokunulmuştur.

*Kalı birse begler aratka açığ
Tegürse anı bolmasa yüzde çığ
(Fergana, sayfa 208, satır 2)*

"Beyler erata (askere) bahşış verirse, (muhasebeci buyruğu) yerine getirmeli, yüzü-nü buruşturmamalıdır,"

Bir muhasebecinin temel vasfı, hiç şüp-hesiz, hesaptan, muhasebeden anlamaktır. Fakat Kutadgu Bilig, muhasebeciden karacüm-lenin üstüne çıkan bir matematik bilgisi de istemektedir.

*Bitiçi ködezgü giriş hem çıkış
Bitikin ködezgü kamug türlüç iş
Yıl, ay ud bitise küni belgüç
Açuglug, adirtlig sayı belgüç*

*(Fergana, sayfa 205, satır 14-15)
Elig sakışında keçer erse sen
Kerek hindise sakış tutsa sen
Körü berse yingke sakış hindise
Munı birle yir kök bolur ol sansa
(Fergana, sayfa 206, satır 8-9)*

"Giriş çıkışı yazan gözetebilir. Her türlü iş yazarak (kaydederek) gözetilir. (İşlemler) yıl, ay sıra ile yazılıp günü belli edilirse (her şeyin) sayısı ayrı ayrı, açıkça belirtilmiş olur."

"El sayısından (parmak hesabından, adi hesaptan ileri) geçersen hendese hesabı tut-malısın. Görürsen (ne) ince hesaptır hen-dese."

"Bununla yer gök sayılır, (yer, gök, yıl-dızlar da hesap konusu olur.)"

Ama hendese hesabı öyle kolay bir şey değildi.

*İti ma batig hindise sakış
Anın tiskinür kör hakimler başı
(Mısır nüshası, sayfa 156, satır 15)*

"Çok da derin (bir hesaptır) hendese he-sabı; ondan filozofların başı bile sarılır.)"

Bundan sonra aşbaşısı (saray aşçıbaşısı), idişçibaşı (kadehçi başı) ile ve "tapugcı" ların beyler üzerindeki hakları ile ilgili baplar ge-liyor.

Idişçibaşı, hükümdarın içki ve şaraplarını, hatta yemishlerini saklar, şerbetlerini hazırlar. İdişçibaşı, bir bakıma da saray eczacısıdır. Her türlü macun, otlar (ilâçlar) da onun tara-fından yapılır.

Tapugcı'lar saray hizmetlileridir. Bunlar beyin rahatlığı için sıcak, soğuk, gece, gündüz demeden en güç şartlar içinde didinen insan-lardır. Bunlar gerektiğinde vücutlarını bey-lerine şiper ederler. O halde bunların hakkı icmertiçe bağışlarla ödenmelidir.

Kitabın öbür yarısında, makalemizin çer-çevesi dışında kalan bilgi ve bahisler vardır. Kutadgu Bilig'in, o zamana göre idare edenlerin hukuk anlayışlarını belirten başlıca bapları yukarıda özetlenmiştir.

Göleğini, geçmişin düşünce ve bilgi ufuk-larına Türk renkleriyle düşürmüş olan Kutad-gu Bilig'den bazı nazım parçaları makalemize aktarılırken Türk dilinin bütünlüğü ve geçirdi-ği olgunlaşma safhaları hakkında bir fikir vermek istenilmiştir.

Halk Eğlenceleri:

SEFERİHİSAR ORTA OYUNLARI

— X —

Yazan: M. Necati ÖZSU

Bu güne değin sözünü ettiğimiz "Seferihisar orta oyunları" yanında birazcık ta "orta oyunlarına" değinmek istiyorum. Gerçi bunların çoğu bilinen oyunlar ise de bazılarının bilinmediği düşünüsü ile kısaca söz açmak yerinde olur kanısındayım.

KANLI KALE oyunu: Bu oyun 30-35 yıl kadar önce, bazan delikanlılar arasında da oynanır ve çok iddialı olurdu. Fakat daha çok palazmış çocukların oyunudur.

Oyun, bulunanların eşit olarak ikiye ayrılması ile başlar. Taraflar, 25-30 metre kadar uzaklaşarak, birer metre kadar ara ile ardarda 7-8 tane büyükçe taş dikerler. Ve gene billik tutuşarak kılık seçilir. Kazanan taraf, - her kişi birer taş atmak üzere - atışa başlar. Tarafın kişilerinin atımları biterde dikilen taşlar hepsi yıkılmazsa, diğer taraf atışa başlar. Ve böylece ilk defa hangi taraf, karşı tarafın taşlarını (Kalelerini) yıkarsa, o taraf diğerlerinin sırtlarına binerek, taraf değiştirir. Böylece oyun dilenildiği kadar devam eder.

GAGGIR oyunu: Bu, ağaç dal ve bellerinde oynanan bir oyundur. 3-4 çocuk olduğu gibi 6-7 çocuk da oynayabilir. Öncek, her oyunda olduğu gibi, billik tutarak, ebe seçilir. Çocuklar dağılırarak, ağaç dallarına sıçrarlar. Ebe kime değerse kılığı ona savar. Ve bukez çocuklara değmeğe o çabalar. Oyunda yatık ve birkaç yakın ağacın bulunduğu yer göz önüne alınır.

SAKLAMBAŞ oyunu: Bunda da oyuna billik ile ebe seçimi yapılarak başlanır. Ebe gözlerini yumarak bir yere kapanır ve kırka kadar sayar. Bu arada diğer çocuklar dağılırarak saklanırlar. Sonra ebe aramaya başlar ve ilk gördüğüne kılığı savaarak ebe onu yapar.

KÖREBE oyunu: Bu oyunda diğerleri gibi önce ebe seçimi yapılır. Ebe seçilenin gözleri sıkıca bir bez ile bağlanarak oyuna başlanır. Diğer çocuklar ebenin etrafında dolanarak,

arasıra ebeyi iterler. Ebe onlara değmiye çalır ve değebildiğine kılığı savaarak, ebe onu yapar.

SOBE oyunu: Bu oyun aynı saklambaş oyunu gibidir. Yalnız bunda bir taş sobe yeri olarak seçilerek, ebe görmeden gelip o taşta oyuncular değmiye ve "Sobe" diye bağırma çalır. Ebenin görüp de oyunculardan önce sobelediği çocuk ebe olur. Kılık ona sayılır.

EL EL EPELEK oyunu: Bu oyun çok küçük çocuklar arasında veya onları avutmak amacı ile bir büyük tarafından oynanan bir oyundur. Oyunda ebe seçimi yapılmaz. Oyunu, dediğimiz gibi bir büyük ya da bulunan çocukların en seçkini idare eder. Oyuna çocuklar daire çevirerek oturup ellerini yere koymak suretiyle başlanır. Ebe, bir elini kor ve diğer elinin parmağı ile ellere değerek,

Şu tekerlemeyi söyler:

El el epelek
Elden çıkar topelek

Topaleyn sarısı
Sarma koyun derisi

Il il ilgidir
Ilgidirdan kalgıdır

Şu oturan kuşmudur?
Kanatları gümüşmüdür?

Çek bunu
Çıkar şunu

Böylece, en son ebenin parmağını bastığı oyuncu elini çıkararak, koltuğunun altına saklar. Bunu elini ısıtmak amacı ile yapar. Bu şekilde ellerin çıkması sonuç bulunca ebe ellerin ne derece sıcak olduklarını yanaklarında dener ve oyuncuların ellerinin sıcaklığına göre "has ekmek" (ki bu francila anlamı taşır) "Buğday ekmeği, arpa ekmeği" gibi adlar vererek sınıflandırır. Ve oyun da bu şekilde sonuç bulur.

Acı Bir Ölüm Ve Acı Bir Yıldönümü:

MAHMUT R. GAZİMİHAL'IN BİYOGRAFYALARI

Yazan: Fikri ÇİÇEKOĞLU

Müzik bilgini dost Mahmut Ragıp Gazimihal'in ölümünden bu yana iki yıl geçti. İki yıl önce kimi gazete ve dergilerde bilgini hayatı ve çalışmalarıyla ilgili birkaç yazı çıkmıştı. O gün bugündür onun adını bir daha anan olmadı.

Hastalanıp yatağa düşmeden az önceydi; küçük küçük yazılar hazırlıyordu. Sabahın altısında masasının başına oturup gece geç vakitlere kadar bıkip usanmadan çalışan o dev güçten son aylarda bir posa kalmıştı sanki. Kısacık yazılarla yetinir olmuştu. Bir gün bana "Türk Folklor Araştırmaları Dergisi için bir kaç yazı yazıyorum; İhsan'a ve receğim" demişti. "Başka hiç bir yere yazmıyorum artık." Ölümünden aylarca sonra bu yazıların dergide yayınlanması sürdü; o hâlâ yaşıyordu sanki.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin kadirbilir sahibi İhsan Hınçer, Aralık sayı.

MESUT CEMİL VE ÇİÇEKOĞLU NU KAYBETTİK

1961 yılının 13 aralık günü, değerli müzikolog Mahmut Ragıp Gazimihal'i kaybetmiştik. Aralık 1963 sayımıza Gazimihal'in ölüm yıldönümü dolayısıyla bir yazı yazmasını Fikri Çiçekoglu'ndan rica etmiştim. O da beni kırmamış pek sevdiği ve saydığı dostu için aşığıya aldığımız yazıyı yazmışlardı. Aradan bir hafta geçmeden 31.10.1963 günü bir ameliyat neticesinde Çiçekoglu'nun da hayata veda ettiğini öğrendik.

Çiçekoglu değerli bir dost, müzik eleştiricisi ve hekim idi. Dostları ve öğrencileri kendisini çok severlerdi. 1900 yılında Preveze'de doğmuştu. Tahsilini İzmir ve İstanbul'da yapmıştı. Fransızca bilirdi.

Çiçekoglu'nun öldüğü gün acı bir haber daha gazetelerde yer almıştı. Mesut Cemil'i de kaybetmiştik. 1902 de İstanbul'da doğan Tanburi Cemil beyin oğlu olan üstad, İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsçaya aşina idi. Dört Fakülte ve yüksek okul bürmüştü. Ankara ve İstanbul

sında Mahmut Ragıp Gazimihal'le ilgili yazılar yayınlıyacağını haber verdiği vakit çok sevindim. Rahmetli dostum sağlığında bana bir hâtıra defteri emanet etmişti; ilk sayfalarında o vakte kadar yayımlanan ya da dost ellere emanet edilmiş olan kimi biyografyalarından söz açıyor. Bugün aranmasa da yarın onun hayatı incelenirken bu belgelere ihtiyaç duyulacaktır. Rahmetli dostumun el yazısıyla yazıp bana emanet ettiği bu defter, öyle sanıyorum ki, en güvenilir bir kaynaktır. Biyografyalarıyla ilgili bölümün Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde yayınlanmasını bu sebeple yararlı buldum:

"Şimdiye kadar benden, evvelâ "Millî Mecmua"nın sahibi Mehmet Mesih bir nüshasında bahsetmişti. Kendisiyle o yıllarda pek sıkı sıkı görüşürdüm; mecmuasının her men her sayısında bir yazım çıkardı. İlk yazılacak stajımı evvelâ "Akşam" da, sonra

Fikri Çiçekoglu

Radyolarında Halk Musikisine büyük hizmeti dokunmuştu.

Gerek Çiçekoglu, gerekse Cemil, birer sanat âşığı idiler. Gazimihal için hazırlanmış olduğumuz Mart 1962 tarihli 152 numaralı sayımızda ikisi de Gazimihal'i anlatmışlardı. Yerleri doldurulamıyacak olan iki değere de Allah rahmet eylesin.

T. F. A.

bu mecmuada yapmıştım diyebilirim. İşte bu yakınlıktan bilistifade Mesih bazı kulaktan dolma bilgileri ve elimde gördüğü bazı vesikaları derleyip toplayarak pohpohlu bir ifa ile yazdı ve neşretti; yazıyı bir sürpriz şeklinde okudum. Canım sıkılmadı değil; çünkü haber vererek neşretseydi, hem —böyle şeylerden hoşlanmayışına rağmen— herhalde yine muvafakat ederdim, hem de yazının içine bazı yanlışlıklar sızmadı. O yıllarda Bakırköyde Burhanettin Âlî adında bir gazeteci komşum vardı. İkdâm gazetesinde çalışan genç bir arkadaştı; bir gün yine ziyaretime gelmiş ve masamın üzerinde Paris Müzikoloji Cemiyetine muhabir âza tayin edildiğine dair olan taze evrakı görmüştü; ben de dostluğa binaen Cemiyetin gayesini filân anlatmıştım. Meğer, o, gazetecilik da marının ilcasile anlattıklarımı iyi kötü aklında tutmuş; samimiye sığınarak da (kendindeki bir gençlik resmimi ilâve ederek) gazetesinde upuzun bir methiye neşretti. Yine sürpriz şeklinde yazıyı okuyunca bir hayli terdökmüştüm. İşte hakkımda çıkan ilk yazılar bunlardır. Röportaj gibi şeyleri zaten sevmem ve hiç bir zaman sevmeyeceğim. Ancak, o yazılar bana şunu da hatırlattılar ki: Ötede beride yalan yanlış şeyler çıkmaması için icap eden herhangi bir fırsatta kendi elimle bir tercüme hal yazmak hiç de fena olmuştur. Sentiment d'infiriorite intibası uyandıracak yoldaki Şark işi tevazu nâhoş neticeler verebilecektir; bu gibi tehlikeleri sezmiştim.

Fırsat kollarken Hüsamettin Ege adlı bir musiki öğretmeninden üç beş sene evvel bir kitap tasarısının anket evrakını aldım, ve —ne yalan söyleyeyim— sevindim: “Musikicilerimiz” başlıklı bir kitap çıkarmak üzereymiş; tercüme hâlimi istiyordu. Kendisini tanımadığım halde mektubunu pek mütevazı ve tatlı dilli bulup derhal mufassalan cevap verdim. (Ancak, yazımdan istediği gibi bir hülâsa çıkarıp fazla bilâhâli ölümüm den sonra nesretmesini rica ettim; görüyorsun ya ölmekten sık sık bahsettiğim halde hâlâ yaşıyorum ve daha da yaşayacağım). Malûmun olan kitapçıyı çıkardı. (Neşrinden evvel yalnız bir kısmını bizzat gelip bana gösterdi). Fakat tercüme hâlim yine ne kadar da garip bir hal almış! Lüzumsuz yer-

lerde devâsâlıklar, asıl icap eden yerlerde de bodurluklar ve kesintiler ârız olmuş! Dikkat ediyorum da, her yazarın benim şu müzikoloji ve Avrupa tahsili taraflarımı hep şişirmek hususunda hususî bir tehâlük gösterdiklerini daima hayretle görüyorum. “Bizde Müzikoloji” başlıklı yazımda aynı sinirlendirici mübalâğacılığa nasıl itiraz ettiğimi hatırlarsın. O da öyle kapandı. — Bu sahanın son bir faslı daha var; Ankara Konservatuvarı Kompozisyon Şubesinin hâlâ talebelerinden bulunan Konyalı Muzaffer Arkan nezih, çalışkan ve Mevlânâ Celâlettin soyundan olan bir talebemdir. “Konyada Musiki” kitabım münasebetiyle bazı Konyalıların bir arzusunu bana söyledi, yani oranın Ekekon gazetesi için bir biyografimi istedi. Ben anlattım, o yazdı, sonra da neşretti. Kendisine çok şeyler anlatmışım, bir hülâsasını çıkarmış. Tecrübesiz kalemine rağmen zararsız bir yazı olmuş. Mevcudu olsa sana verirdim. Fakat, Muzaffer Arkan’ın bu münasebetle temin ettiği ve asıl beni memnun eden sürpriz pek başka oldu: Bahsettiğim konuşmamız sırasında hocam M. E. Borrel’i kendisine anlatıp Türkçe bildiğini filân söylerken ve şükran duygularımı anlatırken şimdi Ecole C. Franck’da profesör bulunduğunu da haber vermiştim. Sen, yeme içme, kendisine türkçe bir mektup yazıp benim talebeliğim hakkını izahat iste, ve bahsettiğim mektubu adresine gönder! Adamcağız uzun bir cevapla benim talebelik hayatımı nezih, tarafsız ve candan bir dille anlatmış. Benim için harikulâde bir vesika, okudukça gözlerim yaşardı. Muzaffer’den çok istedimse de vesikayı hâlâ elinden alamadım. Ancak, neşretmeyeceğine dair yemin ettirebildim. Neşir de edilmedi. (Bu vesika hatırında olsun, senden evvel öleceğime göre Muzaffer Arkan’dan ararsın.)

Avrupada hiç tercüme hâlim çıkmadı, yahut çıktı da benim haberim yok. Münasebetsiz bir istisnayı sır olarak sana haber vereceğim: Musiki Muallim Mektebinin eski Müdürü Zeki Bey ile oğlu Ekrem Zeki Rusya’ya resmî dâvet üzerine bir musiki seyahati yapmışlardı. O sıralarda dünyada başka türlü havalarda esiyordu. Avdetle, Moskova’nın “Musiki Mecmuası” için benden Türkiye’nin musiki hayatına dair fransızca bir yazı

GIYIM EŞYALARININ HİKAYELERİ

— II —

Yazar: Seyfettin ŞİMŞEK

KAPANİÇE :

Eskiden büyük devlet adamları tarafından giyilen geniş ve devrik yakalı muhteşem kürk’e kapaniçe adı verildi. Kapaniçeler uzun kollu tülki, samur veya kakım derisinden yapıldı. Bunların alın veya elmas düğmeli olanları da vardı. Bunlar merasimlere mahsustu. Padişahların da kapaniçe giydikleri olurdu.

istediklerini Zeki Bey ısrarla söyledi, âdetâ emretti. Ben ayrı bir şey yazmayı münasip görmediğim için vaktile Paris’in Monde Musikalinde çıkan bir yazımı hülâsa halinde kop-ye ederek ve aslının evvelce çıktığı yeri haber vermeden kendisine teslim ettim. Mektep sicil defterinden çıkardığı bir biyografimi bu yazıya ilâve ile tab’ettirip resmî kanalla Moskova Mecmuasına göndermiş. Böylece orada bir yazım ve tercüme hâlim çıktı. Çıkamaz olaydı... Görüyorsun ki şimdiye kadar istediğim kadroda olmak üzere hiç bir talihi biyografim hiç bir yerde çıkmış değildir, esasen henüz buna lâyık da değilim. (Unutuyordum: Hâlen Ankarada çıkmada bulunan Öğretmen Mecmuasının çok sevip takdir ettiğim ve itimat ettiğim sahibi arkadaşım Rifat Doğutan’a ısrarlı arzusu üzerine etraflıca bir tercüme hâlimi kendi elimle yazıp verdim. Yazıya kendiliğinden pohpohlu cümleler katmadan neşrederse —ki bunu rica ettim— muvazeneli bir şey olacak; yazı henüz çıkmadı. Bu arkadaşla senelerce iş ve ev arkadaşlığı ettiğimiz için ve gayet ciddi bir münevver olduğu için itimatla yazıyı kendim yazdım, o da söz verdiği için ilâveler yapmadan kendi imzasıyla süsliyecektir.) Biyografimin bibliyografyası budur.

Böylece en etraflı hatıralarımı şimdi sana emanet ediyorum demektir. Bunları, ileride, vermiş olduğun söz dairesinde tasarruf edersin. Mütevazı görünmek riyakârlığıyla değil, talih beni meslekte mütevazı bıraktığı için, küçük çapıma uygun kelimelerle ilderden bahsedersin diye ricada bulunacağım.” Şehzadebaşı: 24. VII. 949

İHRAM :

Eski Yunanlılarla Romalıların ve bugünkü Berberilerin büründükleri geniş, beyaz ve yünlü çarşaftan yapılmış bir elbisedir. Kâbeye girerken ve Arafat’a çıkarken hacıların örtündükleri dikişsiz beyaz örtüye de ihram denilmektedir.

ŞALVAR :

Eskiden erkeklerin ve bazan kadınların belden aşağıya giydikleri bir giyim eşyasıdır. Şalvarın her tarafı geniş, ancak beliyle paça ağızları dardır. Şalvar zamanla yerini Pantolona terk etmiştir. Bugün şalvar bazı köylerde giyilmektedir. Milli kıyafetler folklorunda şalvar kendini göstermektedir.

POTUR :

Eskiden erkeklerin ve nadiren kadınların belden aşağıya giydikleri arka tarafında kirmaları çok, ve bacakları dar bir çeşit giyim eşyasıdır. Potur da zamanla yerini şalvar gibi pantolona terk etmiştir. Bugün potur giyen şehirli yoktur. Köylerde bile pek azdır.

PANTOLON :

Pantolon belden aşağı giyilen her iki bacak için birbirinden ayrı iki kısmı bulunan bir dış giyim eşyasıdır. Pantolon ismindeki bir İtalyan palyaçosunun halkı güldürmek üzere giydiği bir sirk elbisesidir. Bu elbise vaktiyle bacaklara yapışan uzun bir don biçiminde idi. Bundan dolayı bu elbise parçasına, Pantolon ismi alem olmuştur. Pantolon zamanla herkes tarafından giyilmeğe başlamıştır. Pantolon Şark Aleminde de girerek şalvar ve potur’un yerini almıştır. Pantolon bir erkek elbisesidir. Tek tük pantolon giyen kadınlara da rastlamak mümkündür.

Fransız ihtilâlinde evvel, asilzadeler gergin kilot giyerlerdi. Ancak ayak takımı pantolon giyerdi Napoleon devrinden sonra, pantolon bütün dünyaya yayılmıştır. Fransa Kralı Louis - Philippe (1773 — 1850), uzun pantolon giyme âdetini meydana çıkardı.

Eskiden pantolonların paça uçları düzdü. İngiltere Kralı yağmurlu bir günde paçaları ıslanmasın diye pantolonunun paça uçlarını bir kat yukarıya doğru kıvrırdı. Bunu görenler

de böyle yaptı. Sonra bu kıvrık hâl daimi olarak paçalarda kalarak pantolona bir nevi süs oldu.

Pantolonlarda yukarıdan aşağıya doğru ve her iki paçada bulunan düz çizginin de modası, tam yüz sene evvel İngiltere'de çıkmıştır. 1860 yılından evvel pantolonlarda ütü ile meydana getirilen böyle çizgiler yoktu. Pantolonlar boru gibi dururdu. Pantolonlara bu çizginin yapılmasına, sonradan kral yedinci Edward olarak tahta geçen Galya prensi sebep olmuştur. Bir gün prence terzisinden yeni bir kat elbise gelmiş. Elbise kutusundan çıkarıldığı zaman kutuda katlı olarak durma vaziyetinden dolayı her iki paçanın ön tarafında birer çizgi meydana geldiği görülmüş. Bu çizginin giderilmesi için elbise ütülenmezden evvel prence prova maksadıyla gösterilmiş ve sırtına geçirilmişti. Prens paçalardaki çizgileri çok sevmiş. Bu çizgiler kendisini hem daha zayıf gösteriyor hem de daha gösterişli duruyormuş. Onun için prens diğer pantolonlarına da böyle birer çizgi konmasını emretmiş ve bu mühim erkek modası bu şekilde ortaya çıkmış oldu.

Pantolon hakkında söylenmiş bir kaç fıkra aşağıdadır.

"Vaktiyle bir İngiliz kaptanı, güzel pantolonunu bir kaza eseri olarak hem yağ ile lekelenmiş ve hem de yırtmış. Yen'sini yaptırmak üzere bu modeli bir Çinli terziye bırakmış.

- Tıpkısını yapar mısın? Döye sormuş.
- Elbette yaparım Kaptan. Demiş.
- Ama tıpkısı olacak hal.
- Baş üstüne siz hiç merak etmeyin.

Kaptan bir hafta sonra terziye gitmiş. Çinli terzi iki pantolon uzatmış. İngiliz pantolonlara bakmış:

— Bu eskisi, yani lekeli ve yırtık pantolon. Fakat o da ne aynı leke ve aynı yırtık öbüründe de var. Sen ne yaptın? bunlar bir birinden ayırd edilemiyor!

Terzi Sırtmış:

— Siz tıpkısını istememiş miydiniz? Ben de emrinizi yerine getirdim."

"Madam Rebeka, komşusu Madam Raşeliko ile konuşuyordu:

— Ah, kardeşim.. Şimdiki kumaşlar çok

fena; Üç metre alıyorsun yıkayınca elde iki metre kalıyor: Kocamın eski pantolonunu yıkadım, küçüldü. Adam içine sığmıyor.

Komşu kadın bir an düşündü:

— Öyle ise; bir kerre de kocanı yıka: Bakalım ne olacak — Belki o da küçülür?"

Pantolon yüzünden olmuş bir vak'a da şudur.

"Vaktiyle Portekiz'in Rio Tinto bölgesinin yabani ve hücre bir kasabası olan Vale de Ferie yerlileri, ilk defa olarak pantolonlu bir kadın görmüşlerdi. Buna öfkelenen yerliler divaneye dönmüşlerdi.

Pantolonlu kadın bir Portekizli ile henüz evlenmiş bir Almandı. Kadın kasabanın geri kafalı insanlarla dolu olduğunu bilmediği için, bir rezalet çıkacağını hiç düşünmemişti.

Karı kocaya refakat eden arkadaşlarıyla, kasaba halkı arasında, bu pantolon yüzünden bir döğüş çıktı.

Hadiseye Polis yetiştiği zaman, bir çok kimse yaralanmıştı. Yaralıları hastahaneye kalktı, vak'a mahkemeye intikal etmiş ve tek mil kasaba halkı işe karışmıştı. Modaya düşkün kadınlara, kasabanın kızlarına kötü misal teşkil ettiğini söyleyerek davacı olmuşlardı.

Hâkim, kasabaya Gazete, Mecmua ve Tursit gelmediğinden, kasaba halkının haklı olduğuna hükmetmiş ise de, pantolon giyen bir kadının erkek taklidi yapmış sayılmayacağını söylemiş ve kasabalılara ağır cezalar vermişti. Mütearrızlar haftalarca hapis cezasına çarptırılmışlardı.

Pantolon hakkındaki bir Alman ata sözü de aşağıdadır.

"Kadının evde pantolon giymesinden önce bekâr yaşamayı tercih ederim."

ANADOLU İHTİLALI

Yazan: SABAHATTİN SELEK

Millî Mücadelenin dayandığı gerçek nedenleri, günümüzün koşullarına bağlayarak inceleyen bu kitabı her devrimci mutlaka okumalıdır.

320 Sayfa, 10 T.L.

Dağıtım yeri: BATES

TOKATLI ŞAİRLER VE KONSERİMİZ

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

*İstanbulun her tarafı mercandan
Sen doldurda ben içeyim fincandan
Bu türkü İstanbul türküsü değildir. Anadolu'nun bağrından kopmuş ve İstanbul hasreti ile yakılmıştır.*

*Yemen illerinde koyun kuzular
Vah anacığım vah yüreciğim sızılar*

Yahut:

*Yemenin içinde bir yeşil çadır
Çadırın içinde bir arslan yatar
Analar silada mektuba bakar*

ve:

*Cezayirin ufak tefek evleri
İçindedir ağaları, beyleri
Türkçe bilmez katı söyler dilleri
Tunus, Cezayir, Trablus Ooof
Türkülerinde nasıl ki acı ve tatlı hatıralar*

yer almışsa:

*Beline bağlamış Tarabulus kuşağı
Yaman olur bizim ilin uşağı
Ve içinde bilhassa "Tokat" in adı geçen
Başına bağlanır Tokat cakisi
Yaktın viran ettin gönlüm yapısı
Dizilse de güzellerin hepsi
Altın kemer ister beli Hatcanın
Türkülerinin de biri Egede, biri de Çerkeşin*

*Şu İzmirden çekirdeksiz nar gelir
Türküsü de Aydında derlenmiştir. Öde- mişte derlenen:*

Katırcı oğlu Ispartaya varırsa

Türküsünde Isparta adının geçmesi de oraya mal edilmesini gerektirmez. Çakırcak türküsü; İzmirin Kavakları" diye de söylenir, "Ödemiş Kavakları" diye de. Yörük Ali türküsü de öyle, "Şu Dalma'dan geçtin mi", "Şu Aydından geçtin mi", "Şu İzmirden geçtin mi" diye çeşitli adlarla söylenir. Köroğlu, Sepetcioğlu, Sinanoğlu, İslâmoğlu, İnce Mehmet, Eğri Ahmet gibi Halk kahramanı ve eşkiya türkülerinin bütün bir memlekette "Var yantı" ları çalınır çağırılmaktadır. Yunus Emre, Kerem, Emrah, Karacaoğlu, Sümmâni, Ruhsâfi, hattâ Veysel gibi Aşk Bülülleri bütün bir Yurda maledilmişlerdir. Konyalı türküsü bile Anadolu'nun çeşitli yerlerinde başka başka ağzlarla söylenir, hattâ Konya ile Silile ağzında bile fark vardır. Konya sürmelisi,

Yozgat sürmelisi, Kayseri sürmelisi, Safranbolu sürmelisi, Bartın sürmelisi, Ankara sürmelisi ve daha bilmem nere sürmelisinin ilham kaynağı hep birdir. Sözlerde ve ezgide küçük büyük değişikliklerle söylenir. Giresunda: "Derenin kenarında ham tevek asmaları, Kızları güzel eden Nazilli basmaları" diye değişen türküde Nazilli adı geçtiği için oranın sayılmaz. Çanakkale türküsünü, sadece Çanakkaleye maalemetek doğru mudur? Büyük bir savaşın fecaatini, Türk kahramanlığını ve bir neslin Yurt sevgisi ve korunması uğrunda nasıl eriyip gittiğini dile getiren bu ölmez eser, milletin müşterek duygusu ve ortak malı değil midir? "Çanakkale içinde Aynalı çarşı, Ana ben gidiyom düşmana karşı", "Çanakkale içinde bir kırık desti. Analar babalar umudu kesti", "Çanakkale içinde kura çekilir, Kurası çıkının boynu bükülür, Analar babalar yola dökülür" diye tarihi dile getiren mısralarda, anaların babaların umut kesmesi, yollara dökülmesi hep bir vesiledir, bir heyecanın kaynaşmasıdır. Bu heyecan kaynağı ise, milletin tüm bağrından fışkırmaktadır "Gönder koç yiğidi dönmesin geri, Hudu boylarından gelsin haberi" mısraları bir bütündür. Milletin yürek bütünlüğüdür. Gaz Osman Paşanın türküsüne, "Pilevne Türküsü" denmesinin sebebi, bu büyük kumandanın bir avuç kahramanla o hamaset tarihini Pilevne'de yaratmasındandır. Gazi Osman Paşa, Sarıkamış'ta, Kars'ta, Edirne'de ve Yurdun her karış toprağında en az bir Pilevne Kahramanlığı yaratabilecek bir milletin evladı idi. Bütün bunlar, millete mal olmuş, maşeciyesi olan eserlerdir. Yâni ferdilikten mahallilikten çıkmış, anonim hale gelmiş folklor mahsulleridir. Şahsi kanaatime göre menleket türkülerine (müstesnalarını kaydetme şartıyla) mahallî damga vurulması doğru değildir. Müstesnalar ise, zaten, kendisini belirtmektedir. Bunlar ise, özde ve mânâda değil, şekildedir. Coğrafi durum, iklim, görenek, gelenek gibi mahallî özelliklerin doğduğu icaplarla ancak izah edilebilir. Bunu benim gibi tarihi ve vb cmf mcf vbg vbg bgl kesin olarak tayini, yukarıda da işaret ettiğim gibi tarihi ve folklorik araştırmalarda

çıkarak. Duygu zenginliği Türk milletinin müşteri hasletidir.

Bir gezinin intibaları arasında, karşı karşıya gelinmiş olayların konu ile ilgili taraflarına da böylece temas ettikten sonra, esas bahsimize dönmüş oluyorum.

Tokatda özlü Şairler de yetişmiştir. Edebiyat tarihimize kısmen geçmiş olan Tokatlı Nuri'den başka pek az bilinen Âşık Bedrî, Âşık Cesûrî, asıl halk ozanı vasfını taşıyan âşıklardır. Âşık Bedrî, deyişlerini hazırlamadan (irticalen) söyleyen muamma düzüp, muamma çözmekte ve saz çalmakta pek usta bir halk ozanı imiş. Sivas, Erzurum, Çorum, Samsun, Ankara, Trabzon ve İstanbul illerinde de dolaşmış, çöğür çalıp koşma, divan, muamma düzmüştür. Zamanında Zilleli Ceyhuni, Trabzonlu Kararî ve Cesurî ile de arkadaşlık ettiği söylenmektedir. Basılı eseri yokmuş, deyişlerinin mühim bir kısmının yazılı olduğu defter de bir yangında yanmış. Bu bilgiyi kısmen emekli öğretmenlerden Nurettin adında bir zatdan aldım. Halk Bilgisi haberleri dergisinin yıl 1930, sayı 5 de, Tokat şairlerinden bahseden, eski Halk Bilgisi Derneği âzasından Halis Turgut bey, Âşık Bedrî'yi de tanıtan bir yazısında şair hakkında kaydettiğim bilgileri vermekte, Âşık Cesurî'yi Bedrî'nin kardeşi olarak göstermektedir. Benim kendisinden bilgi ve bazı parçalar aldığım emekli öğretmen Nurettin ise, Âşık Cesurî'nin, şairin amcası oğlu olduğunu bildiğini söylemiştir. Esaslı tahkik etmeye vakit bulamadım. Ancak bu bölgede değerli ve vukufu araştırmalar yapmış olan Halis Turgut'un verdiği bilgi doğru olsa gerektir. Burada ilgiyi çeken nokta, iki kardeşin de aynı Pîr elinden bâde içip âşıklık âleminde pekaz rastlanan bir özellik taşıması olmalarıdır.

Âşık Bedrî'nin bir kardeşi de Yusuf Ağa imiş, ama onda âşıklık yokmuş, sâdece kardeşinin bir kısmını hafızasında tutmuş. Yusuf ağadan naklen, Halis Turgut'un aldığı ve tamamını bulamadığı bir deyişinin son parçası şöyledir:

*Bedrî kan karıştı çeşmin yaşına
Tahammül gerektir sitem taşına
Aşk âteşi âşıkların başına
Nahn-ü kasemnâda intikal oldu*

Emekli öğretmen Nurettin Bey de bu de-

yişin tamamını maalesef bilmiyor. Hatta hafızasında, parçanın ikinci mısraı "Tahammül gücöldü sitem taşına" diye kalmış.

Âşık Bedrî'nin eski saz meclislerinde çalınıp çağırıldığı söylenen güzel bir deyişini buraya alıyorum. Gençlerden bilene rastla-

*Pervâne veş nâra yanar âşıklar
Faslı bahar gibi gül budağında
Ruzu şeb zâr eder bağı yanıklar
Şeyda bülbül gibi hüsnün bağında*

*Kahbe felek bize gösterdi hüner
Hayâlî aşkıyla yüreğim yanar
Gönlüm virân oldu baykuşlar tüner
Görünce rakibi dost kucağında*

*Yaram göz göz oldu durmasın aksın
Bir kâtip gerek ki derdimi yazsın
Bedrî Mecnun gibi bir zaman gezsün
Sürüsün zencirin şevdâ dağında*

Bedrî, 1262 yılında Niksarda doğmuş, 1315 yılında ölmüştür. Mensup olduğu aileye İspenoğulları deniyormuş. Tahsili yok denecek derecede az olduğu söylenmesine rağmen şiirlerindeki düzgünlük, ahenk ve özlülük dikkati çekmektedir. Turgut Halis bey, Halk Bilgisi Haberleri dergisinde başka şiirlerine ait de örnekler vermiştir...

20.5.1961 Cumartesi günü Tokat'tan Sivas'a hareket ettik. Orta Anadolu'nun halaylar bölge merkezinde o gece yazlık bahçede ve gündüz de Askerî Garnizonda Mehmetçiklerle başbaşa verdiğimiz konserden karşılıklı büyük zevk duyduk. Yurdun dört bucağından gelmiş, yağız çehreler karşısında duyduğumuz heyecanı unutamıyorum. Büyük bir vecd içinde kâh coşarak, kâh ağlayarak, kâh gülererek konuya sımsıkı sarılmış, sanki bir vücut oluvermiştik.

Anadolu yanığı sesi ile Turan Enginin bir cemile olsun diye okuduğu, içinde Sivas adı geçen uzun hava, kışanının salonunu dolduran yüzlerce mehmetciğin yüreğini coşturmuştu:

*Bir bulut kaynadı Sivas ilinden
Ucu telli mektup aldım yârin elinden
Düşürmemiş nazlı yarım bizi dilinden
Karlı dağlar ne olur ne olur*

Vezirköprü Gelenekleri:

GÜVEYİ KINA TÜRKÜSÜ

Yazan: Yılmaz ELMAS

Vezirköprü ilçesinde ve köylerinde geleneğe kına yakıldığı gibi güveyiye de kına yakılır. Delikanlılar kız evinden kınayı alıp gelirler. Salon veya bahçenin ortasında bir masanın çevresinde toplanırlar. Güveyiye kına yakılacağı zaman adı söylenerek falan arkadaşı-mıza "Güveyi kınası" yakacağız denir.

Kına küçük bir tabakta bulunur. Kınayla birlikte üç tane kenarları gelin teliyle süslenmiş mendil; üç - dört tane mum masaya konur. Saz çalanlar (keman, darbuka, cümbüş veya bağlama) kına türküsüne eşlik eder. Güveyiden başkası hep birlikte türküyü söyler. Ses ve söz hazin bir hava yarattığından bazan güveyinin ağladığı görülür. Türkü çalgısız da söylenebilir. Kına yapılırken mumlar yakılır.

GÜVEYİ KINA TÜRKÜSÜ

*Güveyi kınan kutlu olası
Önünde mumlar yanası
Allah bir oğul veresi*

*Asker ağam gelende yarelerim eyolur
eyolur*

*Gözleri dolu dolu, tatlı hatıralarını canlandırırlar
Karlı dağlar karanlığın bastı mı
Kahbe felek ayrılığın vakti mi
Gurbet ilde kismetimiz kesti mi
Karlı dağlar beri gel beri gel
Asker ağam ne olur ne olur geri gel*

*Karlı dağlar neye kestin aramı
Göz göz ettin sinemdeki yaramı
Yar gelede yarelerim saramı
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelinde yarelerim eyolur
eyolur*

Meslek hayatım boyunca, küçük büyük bir çok topluluklar karşısına çıktım. Büyük Atatürk'ün huzurunda saz çaldım, Türkü okudum. Benliğimi saran heyecan dalgası hiç bir zaman Mehmetçiğin karşısında bulunduğum kadar tesirli olmamıştır. Bu ötekilerden bambaşka, öyle tatlı bir heyecan dalgasıdır ki, ancak karşılıklı bir içliğin ruha sirayet eden

Güveyi kınan kutlu olsun

Yarin ağzı tatlı olsun

Güveyi baban Bursaya vardı mı?

Bursa kınası aldı mı?

Oğlum yakınsın dedi mi?

Güveyi kınan kutlu olsun

Yarin ağzı tatlı olsun

Elimi sürdüm destara

Parmağımı keşti ustara

Mevlâ sevgi göstere

Güveyi kınan kutlu olsun

Yarin ağzı tatlı olsun

Güveyinin en yakın arkadaşı kınayı yapar. Kına güveyinin serçe parmağına gerdekten bir gece önce yakılır. Kınadan sonra eğlence başlar. Böylece güveyinin kınası yakılmış olur.

NOT: Selâhattin Tuncer'den derlendi
Okur-yazar. Yaşı: 40 derleme
Yılı: 1957

bir tepkisidir.

Dolup taşan bu tarif edilmez heyecan dalgası içinde, yağız çehrelere bakarak onlardan birisini sahneye davet ettim. Bize kim bilirdi Yurdun hangi köşesinden ses verecek olan bu yağız çehreler arasından kendiliğinden birisi çıktı. Tevazuun, mahcupluğun ve o nisbette kendine güvenin örneği, polat vücutlu bir delikanlı idi. Sahneye çıkar çıkmaz, o mütevazı ve mahcup halinden umulmayan sert ve gür sesi ile kendisini takdim etti (Künyesini okudu):

— Sivasın Zara kazasından 1943 doğumlu Hamza Kabalak.

Bizim çocuklar kendisini alkışlayınca, salonu dolduran Mehmetçikler de katıldılar. Alkış tufanı Hamzanın yağız çehresindeki mahcupluğu birkat daha artırmıştı. Bir zamanlar güzel sesi ile Sivas türkülerini memlekete tanıtan Zaralı Halili hatırladığım için Hamzaya:

— Sizin Halil ne âlemde? diye sordum.

— Hangi Halil komutanım, dedi.

— Sizin memleketin havalarını çok güzel okuyan bir Zaralı Halil vardı, onu soruyorum

dedim.

— O bizim köyden değil komutanım, dedi. Zaranın içinden olacak, ben tanımam.
— Plâklarını da dinlemedin mi, dedim.
— Dinlemedim komutanım.
— Peki Aşık Veyselî de tanımıyor musun?
— Onu tanım komutanım, o bizim köye de geldi, diye cevap verdi.

Askerliğin benliğini saran havası içinde, "komutanım" sız konuşmayan bu köy çocuğunun, Zaralı Halilî tanımaması, kendisini köyüne ve işine vermiş olduğunu gösteriyordu.

— Şimdi bize ne okuyacaksın Hamza Pehlivan?

Pehlivan diye hitabetmem hoşuna gitti. Tevazuunun içinde, o asil gururunu yağız çehresinde sevimli hatlarla belli eden bir gülümseme ile:

— Kışları, komutanım, diye, cevap verdi.

Bizim sazlardan birine yol göstermesi için işaret ettim, fakat o sazi beklemeden havayı tutturmuştu.

Kışlar doldu bugün

Doldu boşaldı bugün

Gel gardaş görüşelim

Ayrılık oldu bugün

Gümbür gümbür bir sesi vardı. Ham, işlenmemiş, fakat tatlı, yanık, içli bir ses.

Geceler yarım oldu

Ayrılık kârim oldu

Ben bu deriden ölmezdim

Sêbebim zâlim oldu

Sivaslı asker Hamzanın okuduğu bu parça, bir Doğu Anadolu uzun havası idi. Bu havayı nerden öğrendiğini sordum.

— Burada, plâktan öğrendim komutanım, diye cevap verdi.

— Peki, bize bir de kendi havalarından çağırır dedim, Sivastan, Zaradan olsun.

Evvelki mahcup halini muhafaza etmekle beraber, biraz açılmıştı:

— Türkü mü olsun, uzun hava mı olsun? diye sordu.

Sazların bulunduğu tarafa baktı, yanına sokuldum:

— İstersen bizim sazlar da katılsın dedim.

— İyi olur emme, onlar benim çağıracağım havayı bilmezler ki, dedi.

Çağıracağı türküyü yazmaları için, kuliste hazır bekleyen çocuklardan birine işaret ettim. Hamza Kabalak'ın gür sesi salonu kap-

ladı:

*Kırmızı Gül ile açılan harlar
Nolur yakın olsa şu irak yollar
O yarin boynuna dolanan kollar
Yüz yıl yerde yatsa çürümez derler*

Acep şu dağların ardı kar mola
Yar ile gezenin derdi var mola
Bir mektup göndermiş gelirim deyi
Acep cevabının aslı var mola
Asker Hamza, bu bölgeye has uzun hava tarzının (Aşık ağzı) ile parçayı gerçekten güzel okumuştı, onu can ve gönülden alkışladık. Salonu dolduran yağız çehreler arasından daha bir kaç Mehmetçiği sahneye çağırdım. Biri Malatyadan, biri Çorumdan, biri de İstanbuldan çıktı.

Beylerbeyli Hulûsi Karakaya, canbazmış. Kollarını kürek kemiğinden çıkarıp, tekrar yerine sokuyor, amuda kalkıp ellerini yere koymadan başının üstünde duruyormuş. Hele bu numarayı (kendî tabiriyle) kimsenin yapamayacağını iddia ediyordu. Asker arkadaşlarından çok, İstanbuldan gelen bir topluluğa — hemşehrilik gayreti ile olacak — hünerlerini göstermek arzusu ile yanıyordu. Kendisini münasip şekilde, sahnenin havasına uygun düşecek bir hünerî varsa göstermesini söyledim. Âdeta üzüldü, fakat derhal zekâsını işleterek:

— Sazlar bir Bahriye çifte tellisi çalarsa oynayabileceğini söyledi. Tâa İstanbuldan kopup, Anadolu'nun göbeğinde Vatan vazifesini görmekte olan bu Memleket çocuğunun hevesini içinde bırakmaya kıyamadığımız için (zira bizim çocukların da gözlerinden bunu anlamıştım) Onun büyük bir şevk ve gerçekten ustalıkla oynadığı Bahriye çifte tellisini hep beraber seyrettik. Ama sonunda İstanbullu canbaz, amuda kalkarak başının üstünde durma hünerini de göstermeden yapamadı.

Yurdun güzel bir köşesinde toplanmış, Vatan müdafaasının bu çelik yürekli, yağız çehreli arslanları karşısında geçirdiğimiz üç saatin tıllı hatıraları ile içimiz dolu olarak kışladan ayrılırken, hepimizin gözlerinde, boncuklaşan bir kaç damla yaş vardı.

— Yurdun gideceğimiz her yanına sizlerden selâm ve sevgi götüreceğiz, dediğim zaman, onların bağrından kopan ve gürleyen:

— Sağol...

Sedâsı hâlâ kulaklarımda çınlamaktadır.

Derlemeler:

GEMEREK VE ÇEPNİDEN BİLME CELER

— II —

Derleyen: M. Güner DEMİRAY

Üstünden el gider
Altından sel gider: KÖPRÜ

Allah yapar yapısını
Demir açar kapısını: KARPUZ

Kargadan küçük
Deveden yüksek: SERÇE

Yer altında sakallı dede: SOĞAN

Bir kalbur aşığım var
İçinde bir eneğim var: AY VE YILDIZ

Dağdan gelir hey
Taştan gelir hey
Eğilenmiş dizgilenmiş
Bir arslan gelir hey: SEL

Bir çarım var dünyayı tutar: GÜNEŞ

Eştım eştım kum çıktı
Kumdan bir minare çıktı
Bıldırcı kel oğlan
Bu yıl meydana çıktı: YER ELMASI

Zartala zurtala zartala zurtala: YAYIK

İstanbuldan sandık gelir
Sandıkçılar bilmez onu
İçinde boncuk gelir
Boncukçular bilmez onu: NAR

Bir kuş geldi çık dedi
Dünyada üç şey yok dedi: DEVEYE NAL, DE-NİZE KAPAK, GÖGE MERDİVEN

Çıt demeden çalıya düşer: GÜNEŞ

Bir yumağım var sararım sararım tükenmez: YOL

Mavi atlas
İğne batmaz
Makas kesmez
Terzi biçmez: GÖKYÜZÜ

İki çakı bir makas
Paça üstünde okkabaz
Bunu bilmeyen kel papaz: LEYLEK

Esme kaçır tüyünü yel açar: TAVUK

Karanlıkta gezerim
Kara boncuk düzerim
Bakma bana eniştem
Ben bağcından güzelim: GÖZ

Karnı yırtık
Kanı yok
Kolu var
Bacağı yok: CEKET

Şekere benzer tadı yok
Havada uçar kanadı yok: KAR

Üstü yeşil altı derin: YONCA

Buradan baktım bir baş
Yanına yardım iki ayak bir baş: TAVUK

Bir babam var
Metten sakal, etten bıyık
Şimdi gelir görürsünüz
Güle güle ölürsünüz: HINDİ

Torbası var, dikişi yok,
Unu var değirmeni yok: HURMA (İğde)

Bu yandan atladı
Öte yana yumurtladı: KABAK

Deryada gemi
Derede damı
Göbeğinden yer yemi: DEĞİRMEN

Dışı var içi yok
Sopa yer suçu yok: TOP

Ceki cekî cekiler
Ceki benim elimde
Yedi kavak ığralanır